

Міністерство освіти і науки України
Луцький національний технічний університет
Факультет бізнесу та права
Кафедра економіки

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ЗА СТУПЕНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ «БАКАЛАВР»

Аналіз та оцінка ефективності розвитку сфери послуг у регіоні
(на матеріалах Волинської області)

спеціальність 051 Економіка

(шифр і назва спеціальності)

освітня програма «Економіка»

(назва освітньої програми)

Виконав: здобувач вищої освіти
Групи ЕК-41
ДЖИГАЛЮК Мар`яна Ярославівна

(підпис)

Керівник:
К.е.н., доцент
Дзямулич Микола Іванович

(підпис)

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту
«__» _____ 20__ р.
Доктор філософії (PhD), доцент
Гарант освітньої програми:
Косінський Петро Миколайович

(підпис)

Луцьк – 2025 року

ЛУЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет бізнесу та права

Кафедра економіки

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Галузь знань: 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність: 051 Економіка

Освітня програма: «Економіка»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри економіки
проф. Шубалий О.М.

«__» _____ 202__ р.

ЗАВДАННЯ

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ДЖИГАЛЮК Мар'яна Ярославівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема кваліфікаційної роботи

Аналіз та оцінка ефективності розвитку сфери послуг у регіоні (на матеріалах Волинської області)

Керівник роботи: Дзямучич М.І.

затвержені наказом закладу вищої освіти від «17» січня 2025 р. №27/01-02

2. Строк подання здобувачем вищої освіти кваліфікаційної роботи «14» червня 2025 р.

3. Вихідні дані до роботи

посібники, підручники, наукові монографії, наукові періодичні видання, нормативно-правові документи, статистичні збірники Головного управління статистики у Волинській області, Інтернет-ресурси у вільному доступі тощо.

4. Зміст пояснювальної записки (перелік питань, що потрібно розробити):

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

ДОДАТКИ. СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

5. Перелік графічного (ілюстративного) матеріалу:

1. Функції сфери послуг у сучасній економічній системі

2. Структура ринку послуг в національній економіці

3. Система показників ефективності сфери послуг

4. Динаміка обсягу реалізованих послуг у Волинській області

5. Зміна суми і питомої ваги сфери послуг у валовій доданій вартості у регіоні

6. Динаміка основних показників ефективності діяльності підприємств сфери послуг

7. Порівняння зміни рівня рентабельності операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності сфери послуг

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис	
		завдання видав	завдання прийняв
<i>1 розділ</i>	<i>доц. Дзямулич М.І.</i>		
<i>2 розділ</i>	<i>доц. Дзямулич М.І.</i>		
<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>доц. Дзямулич М.І.</i>		

7. Дата видачі завдання «30» вересня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи бакалавра	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	<i>Обґрунтування теми</i>	<i>до 30.09.2024</i>	
2.	<i>Огляд літератури із досліджуваної проблеми</i>	<i>до 31.10.2024</i>	
3.	<i>1 розділ</i>	<i>до 31.12.2024</i>	
4.	<i>2 розділ</i>	<i>до 15.04.2025</i>	
5.	<i>Висновки та пропозиції</i>	<i>до 20.05.2025</i>	
6.	<i>Формування списку використаних джерел</i>	<i>до 25.05.2025</i>	
7.	<i>Формування додатків</i>	<i>до 27.05.2025</i>	
8.	<i>Оформлення ілюстративного матеріалу</i>	<i>до 31.05.2025</i>	
9.	<i>Нормоконтроль</i>	<i>до 01.06.2025</i>	
10.	<i>Інструментальна перевірка на академічний плагіат</i>	<i>до 07.06.2025</i>	
11.	<i>Представлення кваліфікаційної роботи бакалавра до захисту</i>	<i>до 14.06.2025</i>	

Здобувач вищої освіти

_____ (Джигалюк М.Я.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

Керівник кваліфікаційної роботи

_____ (Дзямулич М.І.)
(підпис) (прізвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Джигалюк М.Я. Аналіз та оцінка ефективності розвитку сфери послуг у регіоні (на матеріалах Волинської області). – Кваліфікаційна робота бакалавра на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота бакалавра за спеціальністю 051 Економіка, освітня програма «Економіка». Луцький національний технічний університет. Луцьк, 2025.

Мета кваліфікаційної роботи бакалавра полягає у проведенні аналізу та оцінки ефективності розвитку сфери послуг у регіоні на прикладі Волинської області. Об'єктом дослідження є процес аналізу та оцінки ефективності розвитку сфери послуг у Волинській області. Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти здійснення аналізу та оцінки ефективності розвитку сфери послуг у регіоні на прикладі Волинської області.

У першому розділі представлено теоретичні аспекти забезпечення ефективності розвитку сфери послуг, вивчено сутність та функції сфери послуг у економічній системі; досліджено особливості оцінки економічної ефективності функціонування сфери послуг; розглянуто зарубіжний досвід управління розвитком сфери послуг на регіональному рівні.

У другому розділі представлено аналіз та оцінку ефективності розвитку сфери послуг у Волинській області, представлено загальну характеристику сфери послуг у регіоні; проведено аналіз важливості сфери послуг для соціально-економічного розвитку регіону; аналіз та оцінку ефективності діяльності підприємств сфери послуг у регіоні.

Висновки та пропозиції містять обґрунтування заходів для підвищення ефективності розвитку сфери послуг у регіоні.

Ключові слова: послуги, сфера послуг, регіон, Волинська область, обсяг реалізованих послуг.

ANNOTATION

Dzhyhaliuk M.Y. Analysing and evaluating the effectiveness of service sector development in the region (on materials of the Volyn region). – Manuscript.

Qualification work of bachelor in the specialty 051 Economics, educational program "Economics". Lutsk National Technical University. Luck, 2025.

The purpose of the bachelor's thesis is to analyze and evaluate the effectiveness of the development of the service sector in the region on the example of the Volyn region. The object of research is the process of analyzing and evaluating the effectiveness of the development of the service sector in the Volyn region. The subject of the study is the theoretical, methodological and applied aspects of analyzing and evaluating the effectiveness of the development of the service sector in the region on the example of Volyn region.

The first section presents the theoretical aspects of ensuring the efficiency of the development of the service sector, studies the essence and functions of the service sector in the economic system; examines the features of assessing the economic efficiency of the service sector; considers foreign experience in managing the development of the service sector at the regional level.

The second section presents the analysis and evaluation of the efficiency of the development of the service sector in Volyn region, provides a general description of the service sector in the region; analyzes the importance of the service sector for the socio-economic development of the region; analyzes and evaluates the efficiency of service enterprises in the region.

The conclusions and suggestions contain a substantiation of measures to improve the efficiency of the development of the service sector in the region.

Keywords: services, service sector, region, Volyn region, volume of services sold.

ЗМІСТ

ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	
ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ	10
1.1. Сутність та функції сфери послуг у економічній системі	10
1.2. Особливості оцінки економічної ефективності функціонування сфери послуг	14
1.3. Зарубіжний досвід управління розвитком сфери послуг на регіональному рівні	18
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ	
СФЕРИ ПОСЛУГ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ	24
2.1. Загальна характеристика сфери послуг у регіоні	24
2.2. Аналіз важливості сфери послуг для соціально-економічного розвитку регіону	29
2.3. Аналіз та оцінка ефективності діяльності підприємств сфери послуг у регіоні	38
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ	42
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТКИ	59

ВСТУП

Актуальність теми. Аналіз та оцінка розвитку сфери послуг на регіональному рівні є важливими для забезпечення сталого економічного зростання та підвищення якості життя населення. Ця діяльність дозволяє ідентифікувати ключові тенденції, виявити диспропорції та розробити ефективні стратегії розвитку. Адаже аналіз дає змогу оцінити поточний стан сфери послуг, включаючи її структуру, обсяги наданих послуг, динаміку змін та внесок у валовий регіональний продукт. Це дозволяє виявити найбільш розвинені та перспективні сектори, а також ті, що потребують стимулювання.

З іншого боку, оцінка ефективності функціонування підприємств сфери послуг дозволяє виявити чинники, що стримують їхній розвиток, такі як низька конкурентоспроможність, недостатній рівень інвестицій, дефіцит кваліфікованих кадрів або неоптимальна інфраструктура. Розуміння цих чинників є основою для розробки цільових програм підтримки. Також аналіз розвитку сфери послуг на регіональному рівні є важливим інструментом для розробки та коригування регіональних програм і стратегій розвитку. Він дозволяє сформулювати обґрунтовані рекомендації щодо інвестиційної політики, розвитку інфраструктури, підтримки малого та середнього бізнесу, а також покращення якості надання послуг.

Мета і завдання дослідження. Мета кваліфікаційної роботи бакалавра полягає у проведенні аналізу та оцінки ефективності розвитку сфери послуг у регіоні на прикладі Волинської області. Для її досягнення виникає необхідність вирішення таких завдань:

- вивчити сутність та функції сфери послуг у економічній системі;
- дослідити особливості оцінки економічної ефективності функціонування сфери послуг;
- розглянути зарубіжний досвід управління розвитком сфери послуг на регіональному рівні;
- представити загальну характеристику сфери послуг у регіоні;

- провести аналіз важливості сфери послуг для соціально-економічного розвитку регіону;

- провести аналіз та оцінку ефективності діяльності підприємств сфери послуг у регіоні;

- обґрунтувати заходи для підвищення ефективності розвитку сфери послуг у регіоні.

Об'єктом дослідження є процес аналізу та оцінки ефективності розвитку сфери послуг у Волинській області.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та прикладні аспекти здійснення аналізу та оцінки ефективності розвитку сфери послуг у регіоні на прикладі Волинської області.

Методи дослідження. При підготовці кваліфікаційної роботи бакалавра було використано ряд наукових підходів і методів: системний підхід – для вивчення сутності та функцій сфери послуг у економічній системі; методи логічного узагальнення – для вивчення особливостей оцінки економічної ефективності функціонування сфери послуг; аналізу та синтезу – для проведення аналізу важливості сфери послуг для соціально-економічного розвитку регіону; індукції, дедукції – при представленні зарубіжного досвіду управління розвитком сфери послуг на регіональному рівні; табличний і графічний аналіз – при побудові різних типів таблиць та діаграм для аналізу і оцінки ефективності діяльності підприємств сфери послуг у регіоні; програмно-цільовий метод – при обґрунтуванні заходів для розвитку сфери послуг у регіоні.

Інформаційною базою дослідження стали: посібники, підручники, наукові монографії, наукові періодичні видання, нормативно-правові документи, статистичні збірники Головного управління статистики у Волинській області, Інтернет-ресурси у вільному доступі тощо.

Практичне значення одержаних результатів. Методичні підходи до аналізу й оцінки ефективності розвитку сфери послуг на регіональному рівні

можуть бути використані у практичній діяльності органів влади та місцевого самоврядування у Волинській області та інших регіонів України.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження були апробовані під час участі на науково-практичному заході.

Публікації. Основні теоретичні положення і практичні результати дослідження були викладені в одних тезах доповідей обсягом 0,1 друк. арк.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота бакалавра складається із вступу, двох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладений на 54 сторінках комп'ютерного тексту, в тому числі 10 рисунків та 5 таблиць. Список використаних джерел складається з 38 найменувань і представлений на 4 сторінках. Робота містить 3 додатки, викладених на 4 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ

1.1. Сутність та функції сфери послуг у економічній системі

Сфера послуг є однією з ключових складових сучасної економічної системи, яка забезпечує формування доданої вартості, структурну гнучкість національної економіки та підвищення якості життя населення. Її сутність полягає у здійсненні нематеріальної діяльності, результатом якої є задоволення індивідуальних, колективних, побутових, інформаційних, освітніх, соціальних, фінансових, управлінських та інших потреб суб'єктів господарювання і громадян. Сфера послуг включає в себе сукупність видів економічної діяльності, що не пов'язані безпосередньо з матеріальним виробництвом, однак виступають системоутворюючим компонентом усієї економіки. Її роль полягає у забезпеченні сервісного обслуговування функціонування інших секторів, підвищенні ефективності використання ресурсів, трансформації споживчої моделі суспільства, розвитку інтелектуального та людського капіталу тощо. Варто зазначити, що у сучасній економіці спостерігається тенденція сервітизації виробництва, тобто перенесення фокусу з товарної пропозиції на послуги як основний канал створення конкурентних переваг.

Згідно з економічною теорією, послуги мають специфічні характеристики, до яких відносяться наступні:

- нематеріальність;
- нероздільність із джерелом їх надання;
- неможливість зберігання;
- варіативність якості;
- індивідуалізованість.

Це зумовлює особливості їх обліку, планування, оцінювання та організації виробничо-комерційних процесів. Загалом сфера послуг охоплює широкий

спектр галузей – від базових соціальних (освіта, охорона здоров'я, соціальний захист) до високотехнологічних (ІТ, фінанси, телекомунікації), створюючи мультиплікативні ефекти для суміжних секторів. За своєю функціональністю сфера послуг виконує кілька важливих системних ролей у макроекономіці:

- стимулятор сукупного попиту – через забезпечення інфраструктури споживання і підвищення доходів зайнятого населення;

- каталізатор інновацій – через поширення цифрових сервісів, креативних індустрій, логістичних та інформаційно-аналітичних технологій;

- регулятор структурної перебудови економіки – сприяє переходу до постіндустріальної моделі розвитку;

- соціальний модератор – забезпечує доступ до критично важливих суспільних послуг, зменшує соціальну поляризацію та сприяє інклюзивному зростанню;

- ресурсний координатор – оптимізує використання часу, знань, управлінського та комунікаційного потенціалу.

У регіональному контексті сфера послуг є детермінантою економічної спеціалізації, важелем подолання диспропорцій розвитку територій та індикатором соціальної забезпеченості. Практика розвинутих країн свідчить, що ефективно функціонуючий сервісний сектор сприяє активізації підприємництва та залученню інвестицій. У глобальному вимірі послуги формують основну частину ВВП більшості країн із розвинутою економікою, відіграють провідну роль у міжнародній торгівлі, а також виступають ключовим компонентом цифрової трансформації економіки. Водночас, розбудова сфери послуг вимагає наявності стабільної інституційної архітектури та високого рівня людського капіталу.

Таким чином можна стверджувати, що сутність сфери послуг у економічній системі полягає в її інтеграційній, регуляторній і модернізаційній функції, яка забезпечує ефективне функціонування інших галузей, прискорює економічну динаміку та визначає конкурентоспроможність суб'єктів господарювання як на національному, так і на регіональному рівнях. Таким

чином, можна визначити характерні функції сфери послуг та їх сутнісну характеристику (табл. 1.1).

Таблиця 1.1. Функції сфери послуг у сучасній економічній системі

Функція	Сутнісна характеристика
Інфраструктурна	Сфера послуг забезпечує обслуговування виробництва та населення, формуючи інституційне та логістичне середовище для функціонування інших секторів. Вона сприяє зменшенню транзакційних витрат, забезпеченню сталого функціонування ринкових механізмів та активізації внутрішньої економічної динаміки.
Соціальна	Завдяки доступу до освітніх, медичних, комунальних і культурних послуг знижується рівень соціальної нерівності, підвищується якість життя, забезпечується соціальна згуртованість. Послуги формують базу для підтримки соціальної безпеки та інклюзивного розвитку населення на всіх рівнях.
Інноваційна	Сфера послуг є ключовим генератором і транслятором інновацій через розвиток ІТ, фінансових сервісів, консалтингу, дослідницької діяльності. Вона стимулює впровадження новітніх технологій, цифрових платформ і моделей смарт-управління у всіх сферах господарювання.
Зайнятості та трудової мобільності	Послуги забезпечують значну частину робочих місць, особливо у містах і регіонах з розвинутою сервісною економікою. Тому сфера послуг сприяє формуванню нових форм зайнятості, гнучких форматів праці, розширює можливості працевлаштування для різних соціальних груп і стимулює трудову мобільність.
Трансформаційна	Сфера послуг формує нову постіндустріальну структуру національної економіки, витісняючи матеріальне виробництво як головне джерело доданої вартості. Вона забезпечує гнучку адаптацію економіки до глобальних викликів, структурних зрушень і змін попиту.
Культурно-комунікативна	Завдяки розвитку освітніх, інформаційних, рекреаційних та медіа-послуг формуються нові формати суспільної взаємодії, зростає роль креативного капіталу. Сфера виступає каналом культурної інтеграції, трансляції цінностей, поширення знань і формування національної ідентичності.
Інвестиційно-мотиваційна	Сервісна інфраструктура є важливим критерієм привабливості регіонів для інвесторів і бізнесу. Розвинена сфера послуг стимулює залучення капіталу, розвиток малого і середнього підприємництва, активізує внутрішні ринки та сприяє модернізації просторової економіки.

Джерело: сформовано автором на основі [10; 18].

Отже, можна стверджувати, що функціональні властивості сфери послуг визначають загальні параметри формування та розвитку регіонального ринку послуг. Вони впливають на обсяг, структуру, інтенсивність і динаміку пропозиції послуг, а також на характер і обсяги попиту з боку населення і суб'єктів господарювання. Завдяки системній взаємодії функцій формуються передумови для структурного балансування регіональної економіки, підвищення її адаптивності до змін середовища, формування сприятливого інституційного клімату та забезпечення соціально-економічної стабільності. Таким чином, ринок послуг набуває ознак інноваційності, відкритості, мобільності та орієнтації на потреби територіальних громад (рис. 1.1).

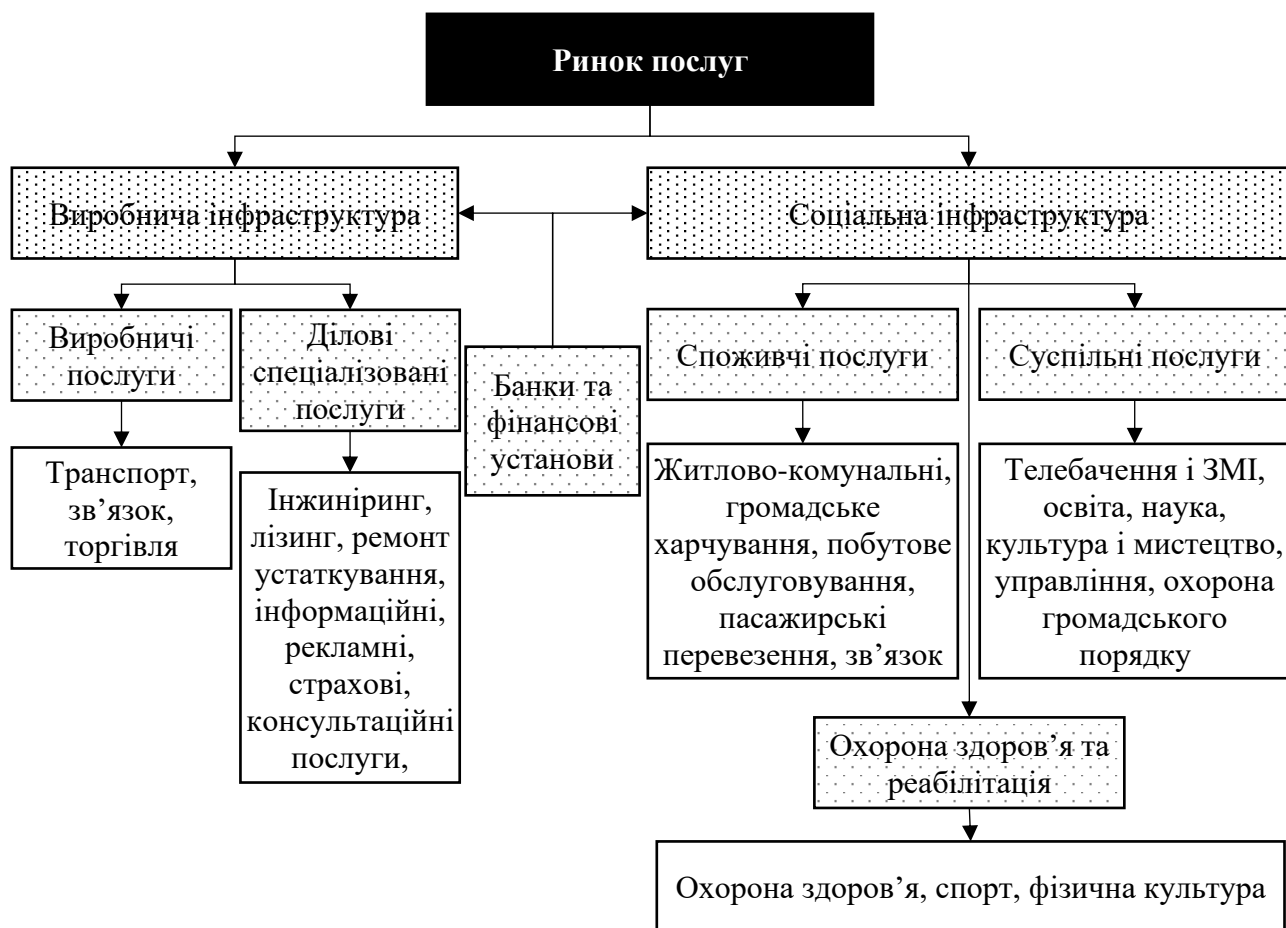

Рис. 1.1. Структура ринку послуг в національній економіці

(Джерело: [27])

Таким чином, приходимо до висновку, що сфера послуг є стратегічним елементом сучасної економічної системи, яка виконує інтеграційну, регуляторну та трансформаційну роль. Її сутність полягає в задоволенні різноманітних потреб шляхом нематеріальної діяльності, що забезпечує функціонування інших секторів економіки, розвиток людського капіталу та соціальну рівновагу. Досліджені функції сфери послуг створюють багатовекторний вплив на усю економічну систему країни, оскільки вони формують основу для розвитку ефективного ринку послуг, орієнтованого на інклюзивність та динамічне зростання.

1.2. Особливості оцінки економічної ефективності функціонування сфери послуг

Оцінка економічної ефективності функціонування сфери послуг характеризується рядом особливостей, що зумовлені її нематеріальним характером, специфікою взаємодії з іншими секторами економіки та високим рівнем залежності від людського капіталу. Її ускладнює те, що результат діяльності у сфері послуг здебільшого є нематеріальним, що не дозволяє застосовувати класичні методи обліку та аналізу ефективності, характерні для матеріального виробництва. У більшості випадків результат не має фізичного втілення, а тому замість прямих показників використовуються індикатори результативності, рівня задоволеності споживача, якості, швидкості та доступності надання послуг тощо.

Окремою особливістю є те, що процес виробництва і споживання послуг відбувається одночасно, у реальному часі, що зумовлює варіативність ефективності в залежності від просторово-часових умов. Наслідком цього є необхідність постійного моніторингу якості надання послуг у динаміці в залежності від змін попиту. Крім того, ефективність у даній сфері не може розглядатися виключно через співвідношення витрат і доходів. Вона включає в

себе широкий спектр економічних, соціальних, управлінських і навіть інституційних чинників, які необхідно аналізувати комплексно.

Сфера послуг значною мірою функціонує як допоміжна складова для інших секторів, формуючи додану вартість через опосередкований вплив на їх продуктивність. Ефективність послуг часто не вимірюється прямими фінансовими показниками, а проявляється у поліпшенні логістики, прискоренні комунікацій, зниженні транзакційних витрат чи підвищенні організаційної гнучкості підприємств. Через це оцінювання ефективності має здійснюватися із залученням індикаторів міжгалузевої взаємодії.

Висока залежність результатів у сфері послуг від професійних якостей працівників та рівня їхньої взаємодії зі споживачами вимагає обов'язкового урахування людського чинника. Показники ефективності тут тісно пов'язані з рівнем освіти персоналу, його мотивацією, культурою обслуговування, адаптивністю до технологічних змін. Також важливим є врахування як об'єктивних параметрів продуктивності, так і суб'єктивних оцінок споживачів. Проблематичним також є і формування цін у сервісному секторі, де вартість послуги часто визначається не лише її собівартістю, а й сприйняттям споживача, брендовою складовою та нематеріальними активами. Усе це ускладнює розрахунок прибутковості чи рентабельності, змушуючи використовувати інструменти експертного аналізу та моделі поведінкової економіки.

Суттєвий вплив на оцінку ефективності справляє також просторовий фактор. У різних регіонах існує нерівномірний розподіл сервісної інфраструктури, людських і фінансових ресурсів, купівельної спроможності населення тощо. Це обумовлює необхідність порівняльного аналізу та територіального нормування показників для належного врахування регіональної специфіки. До цього варто додати складність у виявленні ефектів масштабу, які виникають внаслідок цифровізації послуг чи формування специфічних кластерів послуг. Такі ефекти рідко відображаються у звітності,

однак мають критичне значення для розуміння їх довгострокової результативності для підприємств.

Загалом, оцінка економічної ефективності функціонування сфери послуг вимагає системного і багатовимірного підходу, заснованого на поєднанні кількісного аналізу з якісною експертизою. Такий підхід дозволяє сформулювати реалістичну картину стану економіки сфери послуг як ключового елемента постіндустріального розвитку (рис. 1.2).

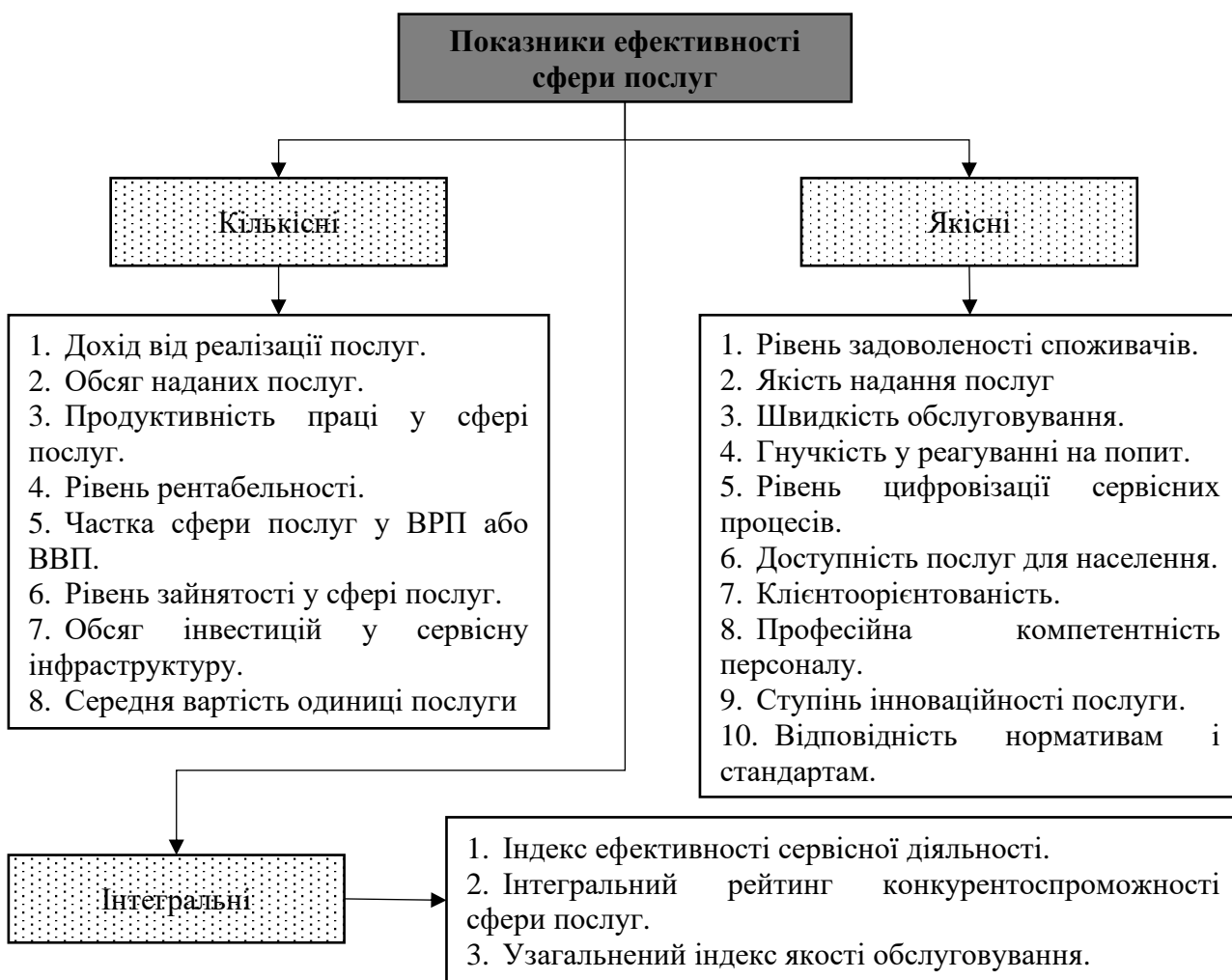

Рис. 1.2. Система показників ефективності сфери послуг
(побудовано автором на основі [9; 11])

Варто зазначити, що індекс ефективності сервісної діяльності (ІЕСД) є інтегральним показником, який синтезує основні кількісні та якісні параметри функціонування сфери послуг для оцінки її результативності та продуктивності

в межах певної території або сектору. Його розрахунок здійснюється на основі нормалізованих показників, зважених за значущістю.

Базова формула розрахунку має такий вигляд:

$$I_{ЕСД} = \sum (W_i \times P_i)$$

де W_i – ваговий коефіцієнт і-го показника, що відображає його значущість у загальній структурі оцінки;

P_i – нормалізоване значення і-го показника (від 0 до 1 або в уніфікованій шкалі);

n – кількість показників, що включаються в індекс.

До типових складових даного індексу входять наступні:

- продуктивність праці у сфері послуг;
- рентабельність діяльності;
- частка сфери послуг у ВРП/ВВП;
- рівень задоволеності споживачів;
- індекс доступності послуг;
- індекс цифровізації сервісної інфраструктури.

Нормалізація показників здійснюється методом *min-max* або стандартного відхилення, залежно від характеру даних. Ваги можуть задаватися експертно або на основі факторного аналізу. Підсумковий результат обрахунку цього індексу дозволяє порівнювати ефективність сервісного сектору між окремими секторами чи в часовій динаміці [11].

Отже, система показників ефективності сфери послуг формує аналітичну основу для об'єктивного оцінювання її функціонального потенціалу, результативності та впливу на соціально-економічну динаміку. Її структура охоплює кількісні, якісні та інтегральні індикатори, які відображають багатовимірну природу діяльності у сфері послуг. При цьому кількісні показники дозволяють ідентифікувати ділову активність, ресурсну забезпеченість та фінансову результативність, тоді як якісні фіксують

нематеріальні характеристики, пов'язані з задоволеністю, надійністю, адаптивністю та якістю послуг. Інтегральні індикатори забезпечують системну оцінку, поєднуючи в собі численні аспекти діяльності в єдину координовану модель ефективності. Такий комплексний підхід дає змогу здійснювати стратегічне планування та формувати політику розвитку даного сектору в економічній системі.

Таким чином, приходимо до висновку, що оцінка економічної ефективності функціонування сфери послуг потребує багаторівневого та системного підходу, який враховує нематеріальність результату, динамічність сервісних процесів і їх залежність від людського капіталу. Особливості діяльності у сфері послуг зумовлюють необхідність поєднання кількісних, якісних і інтегральних показників, що дозволяє охопити фінансову результативність, соціальний вплив та інноваційність даної сфери. Успішність оцінювання визначається здатністю враховувати міжгалузеві ефекти, ефекти масштабу та вплив цифрових технологій. Водночас важливо забезпечити регіональну чутливість системи оцінювання, адаптуючи індикатори до особливостей сервісної структури кожної території. Тільки такий підхід здатний підвищити ефективність управлінських рішень на засаді оптимізації ресурсів та посилення ролі сфери послуг у розвитку національної економіки.

1.3. Зарубіжний досвід управління розвитком сфери послуг на регіональному рівні

Необхідність дослідження іноземного досвіду управління розвитком сфери послуг на регіональному рівні зумовлюється сучасними викликами глобалізації, децентралізації управлінських функцій, зростаючої ролі сервісної економіки та посиленням міжрегіональної конкуренції. Відомо, що успішна реалізація стратегій розвитку сфери послуг потребує адаптації перевірених управлінських

моделей і механізмів, які вже продемонстрували свою ефективність у країнах з високим рівнем інституційного та соціально-економічного розвитку.

Зокрема, у країнах ЄС, США, Японії та Канади головний акцент у регіональній політиці щодо послуг зроблено на інтеграції сервісного сектору з інноваційною, освітньою та транспортною інфраструктурою. При цьому сам розвиток відбувається в рамках програм територіальної смарт-спеціалізації та державно-приватного партнерства. Досвід цих країн дозволяє виявити комплекс ефективних інструментів, зокрема: мультифакторну модель управління, фінансову децентралізацію, використання цифрових платформ для адміністрування послуг, і запровадження індикативного моніторингу соціальної ефективності сервісної інфраструктури.

Дослідження такого досвіду відкриває нові перспективи для формування адаптивних регіональних стратегій в Україні. По-перше, воно дозволяє уникнути інституційних помилок та ресурсних втрат, які вже були допущені іншими державами. По-друге, сприяє формуванню політики на засадах результативності, інклюзивності та сталості. Зрештою, такий підхід забезпечує умови для підвищення інвестиційної привабливості регіонів шляхом покращення якості сервісної інфраструктури, особливо у сфері туризму, охорони здоров'я, освіти, побутових і комунальних послуг.

Окремого значення при цьому набуває ідентифікація інструментів інституційної співпраці між регіональними органами влади, бізнесом та громадянським суспільством. Такі механізми, як «платформи взаємодії», міжмуніципальні консорціуми та регіональні агентства розвитку дозволяють ефективно акумулювати фінансові ресурси і формувати на цій основі синергетичний ефект. Таким чином, дослідження іноземного досвіду є не лише джерелом управлінських інновацій, але й дієвим інструментом стратегічної рефлексії, який дозволяє сформулювати модернізаційний вектор розвитку сфери послуг на регіональному рівні відповідно до сучасних викликів сервісної економіки.

Необхідно зазначити, що вивчення іноземного досвіду управління розвитком сфери послуг на регіональному рівні має важливе прикладне значення для формування дієвої та адаптивної регіональної політики, орієнтованої на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку. Практична ефективність такого підходу проявляється у можливості запозичення результативних управлінських інструментів, які вже пройшли етапи апробації в умовах високої складності сервісної економіки розвинених країн.

Зокрема, варто зазначити, що аналіз зарубіжних моделей дозволяє застосувати інструменти багаторівневого управління послугами, які враховують специфіку просторового розвитку, урбанізації та соціальної поляризації. Наприклад, досвід ЄС щодо інтеграції місцевих сервісів в межах концепції «smart region» сприяє ефективному ресурсному плануванню та підвищенню якості публічних послуг.

З іншого боку, вивчення міжнародної практики дозволяє оптимізувати процеси цифровізації сфери послуг на засадах впровадження платформ електронного урядування та систем автоматизації муніципального адміністрування. Це забезпечує ефективну доступність сервісів для населення та зменшує транзакційні витрати. Крім того, практична цінність полягає у можливості адаптації моделей державно-приватного партнерства та міжрегіонального співробітництва для реалізації проєктів у сферах туризму, медичних послуг, рекреації, освіти тощо. Усе це відкриває додаткові джерела фінансування та підвищує ефективність використання бюджетних ресурсів для програм регіонального розвитку.

Зазначимо, що у розвинутих країнах оцінювання ефективності сфери послуг ґрунтується на комплексному підході, який поєднує фінансові, соціальні, інституційні та технологічні критерії. Характерною є орієнтація на якість і результативність послуг, а не лише на їх обсяги. Широко застосовуються інтегральні індекси, цифрові панелі показників, оцінка задоволеності споживачів та бенчмаркінг між регіонами. Велика увага також

приділяється ефективності управління та рівню інноваційності надання послуг. Також використовуються системи моніторингу в режимі реального часу та автоматизовані аналітичні платформи, що інтегрують соціально-економічні та поведінкові дані.

Таким чином, вивчення досвіду розвинутих країн світу сприяє формуванню гнучких, клієнтоорієнтованих моделей розвитку сфери послуг, що здатні забезпечити трансформацію регіонального середовища у відповідь на нові виклики економіки сервісу (табл. 1.2).

Отже, аналіз особливостей управління розвитком сфери послуг у розвинутих країнах світу засвідчує значну варіативність підходів, зумовлену історико-інституційною специфікою та рівнем децентралізації. Усі аналізовані країни демонструють орієнтацію на регіональну адаптивність, інноваційність та інтеграцію сервісної політики з іншими сферами – освітою, транспортом, цифровими технологіями. Водночас спільними рисами є підтримка державно-приватного партнерства, акцент на цифровізації послуг і залучення громадськості до планування програм регіонального розвитку. При цьому ключовим аспектом є забезпечення інклюзивності, якості та доступності зазначених сервісів. Тому запозичення такого досвіду дає змогу сформувати ефективну регіональну політику в Україні, спрямовану на стимулювання соціально-економічного розвитку територій та підвищення їх конкурентоспроможності.

Таким чином, приходимо до висновку, що зарубіжний досвід управління розвитком сфери послуг на регіональному рівні демонструє ефективність поєднання децентралізованого адміністрування, стратегічного планування та інноваційного підходу до організації сервісної інфраструктури. Провідні країни світу в даному аспекті спрямовують свої зусилля на цифрову трансформацію, та державно-приватне партнерство у сфері регіональній спеціалізації.

Таблиця 1.2. Особливості управління розвитком сфери послуг на регіональному рівні у розвинутих країнах світу

Країна	Специфіка управління рухом персоналу
США	Управління розвитком сфери послуг на регіональному рівні базується на принципах децентралізації та ринкової саморегуляції. Значну роль відіграють місцеві органи влади, які мають широкі повноваження у плануванні, регулюванні та фінансуванні сервісної інфраструктури. Регіональні стратегії формуються з урахуванням демографічних і економічних характеристик територій. Активно застосовуються механізми державно-приватного партнерства, кластеризації послуг і стимулювання підприємництва, з акцентом на ІТ, фінансові послуги, медицину та освіту. Ефективність досягається через інтеграцію сервісів у цифрові екосистеми.
Великобританія	Регіональне управління сферою послуг реалізується через систему локальних рад, агентств розвитку та програм регіонального відродження. Основу становлять концепції смарт-урядування, територіального планування та інтеграції сервісної політики з соціальними і транспортними стратегіями. Значна увага приділяється рівності доступу до послуг, екологічній сталості й участі громадськості у формуванні рішень. Механізми фінансування включають трансфери з центрального бюджету, локальні податки, інвестиційні фонди.
Німеччина	Система державного управління зумовлює високий ступінь автономії земель у розвитку сервісної інфраструктури. Особливістю є поєднання принципів субсидіарності, інституційного планування та соціального партнерства. Кожна федеральна земля розробляє власні програми розвитку послуг, які узгоджуються з національною політикою інновацій та сталого розвитку. Акцент робиться на високотехнологічні послуги та креативну економіку. Регіональна політика підтримується через спеціальні фонди, освітні ініціативи та стимулювання бізнес-акселерації в сервісному секторі.
Франція	Регіональна політика у сфері послуг базується на централізованому стратегічному плануванні з децентралізованими механізмами реалізації. Регіони мають автономію в реалізації програм соціальних, освітніх, туристичних та культурних послуг, проте дія відбувається в межах національних рамкових стратегій. Особливістю є активне використання міжмуніципальних утворень і публічних агенцій розвитку. Значну роль відіграють місцеві ініціативи, які підтримуються субсидіями та грантами.
Японія	Регіональна політика у сфері послуг ґрунтується на гармонійному поєднанні традицій, високотехнологічного розвитку та демографічних викликів. Ключову роль відіграють префектури та муніципалітети, які реалізують інноваційні програми у галузях охорони здоров'я, туризму, громадського транспорту, освітніх і побутових послуг. Особливістю є широке впровадження цифрових технологій (зокрема, штучного інтелекту) у публічне адміністрування та сервісні системи. Держава стимулює регіональну спеціалізацію, а також залучення приватного капіталу до модернізації інфраструктури.

Джерело: сформовано автором на основі [8; 28]

Особливу роль при цьому відіграють механізми участі громадськості, а також запровадження інтегрованих моделей управління у програми регіонального розвитку. Тому такий досвід є цінним джерелом управлінських рішень, що можуть бути адаптовані до українських реалій задля підвищення ефективності регіональної політики у сфері послуг.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ РОЗВИТКУ СФЕРИ ПОСЛУГ У ВОЛИНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика сфери послуг у регіоні

Сфера послуг Волинської області має диференційовану структуру, що включає традиційні галузі, такі як торгівля та транспорт, поряд із секторами, що динамічно розвиваються, зокрема інформаційними технологіями та туризмом. Територіальна диференціація розвитку сфери послуг у Волинській області є значною, з концентрацією високоспеціалізованих сервісів у обласному центрі – місті Луцьку – та прилеглих міських агломераціях. Демографічні тенденції, включаючи зростання міського населення та зміну вікової структури, також впливають на попит і пропозицію різноманітних сервісів.

Економічна кон'юнктура регіону, що характеризується аграрно-індустріальною спрямованістю, визначає специфіку розвитку супутніх бізнес-послуг. Інвестиційна активність у сфері послуг має тенденцію до зростання, проте залишається нерівномірною за галузевою ознакою. Впровадження інноваційних технологій сприяє підвищенню якості та розширенню спектру послуг, особливо в комунікаційному та фінансовому секторах. Державна регуляторна політика та місцеві ініціативи також відіграють важливу роль у стимулюванні розвитку конкурентоздатності сервісних підприємств у Волинській області.

Крім того, міжнародна співпраця та транскордонні зв'язки також активно впливають на розвиток туристичної і транспортно-логістичної інфраструктури регіону. Але, незважаючи на позитивну динаміку, сфера послуг Волинської області все ще має певні резерви для подальшого зростання та диверсифікації. Тому потрібні подальші аналітичні дослідження для комплексного проведення аналізу факторів, що визначають регіональні особливості розвитку сфери послуг у Волинській області.

У Волинській області сфера послуг представлена розгалуженою мережею підприємств, установ та організацій, що охоплюють широкий спектр економічної діяльності. До ключових суб'єктів господарювання належать підприємства транспорту та логістики, що забезпечують вантажні та пасажирські перевезення, а також функціонування складського господарства та поштового зв'язку. Значний сегмент формують заклади тимчасового розміщення та організації харчування, включаючи готелі, ресторани, кафе та інші об'єкти туристичної інфраструктури.

Сектор інформації та телекомунікацій представлений операторами зв'язку, провайдером інтернет-послуг, а також компаніями, що займаються розробкою програмного забезпечення та наданням ІТ-послуг. Операції з нерухомим майном здійснюються агентствами нерухомості, забудовниками та підприємствами, що надають послуги з управління та обслуговування об'єктів нерухомості.

Професійна, наукова та технічна діяльність представлена консалтинговими фірмами, науково-дослідними установами, інжиніринговими компаніями та суб'єктами, що надають юридичні, бухгалтерські та аудиторські послуги. Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування включає агентства з працевлаштування, клінінгові компанії, охоронні фірми та організації, що надають офісні адміністративні послуги.

Освітні послуги забезпечуються закладами дошкільної, середньої, професійно-технічної та вищої освіти, а також установами додаткової освіти. Сфера охорони здоров'я та надання соціальної допомоги представлена лікарнями, поліклініками, санаторіями, а також установами соціального захисту населення. Культурно-розважальний сектор включає театри, кінотеатри, музеї, спортивні комплекси та інші заклади дозвілля. Крім того, існує значна кількість підприємств та організацій, що надають інші види послуг, включаючи побутові послуги, перукарні, салони краси та ремонтні майстерні.

В той же час, слід врахувати, що через повномасштабну війну в Україні починаючи з 2022 року недоступними є офіційні статистичні дані про ряд

показників розвитку сфери послуг на регіональному рівні, зокрема у Волинській області. Тому аналіз та оцінку розвитку сфери послуг у регіоні проведено на основі наявних офіційних статистичних даних Державної служби статистики України [36], а також Головного управління статистики у Волинській області [35].

На початковому етапі аналізу вивчено Динаміка обсягу реалізованих послуг у Волинській області за 2015-2021 роки (рис. 2.1).

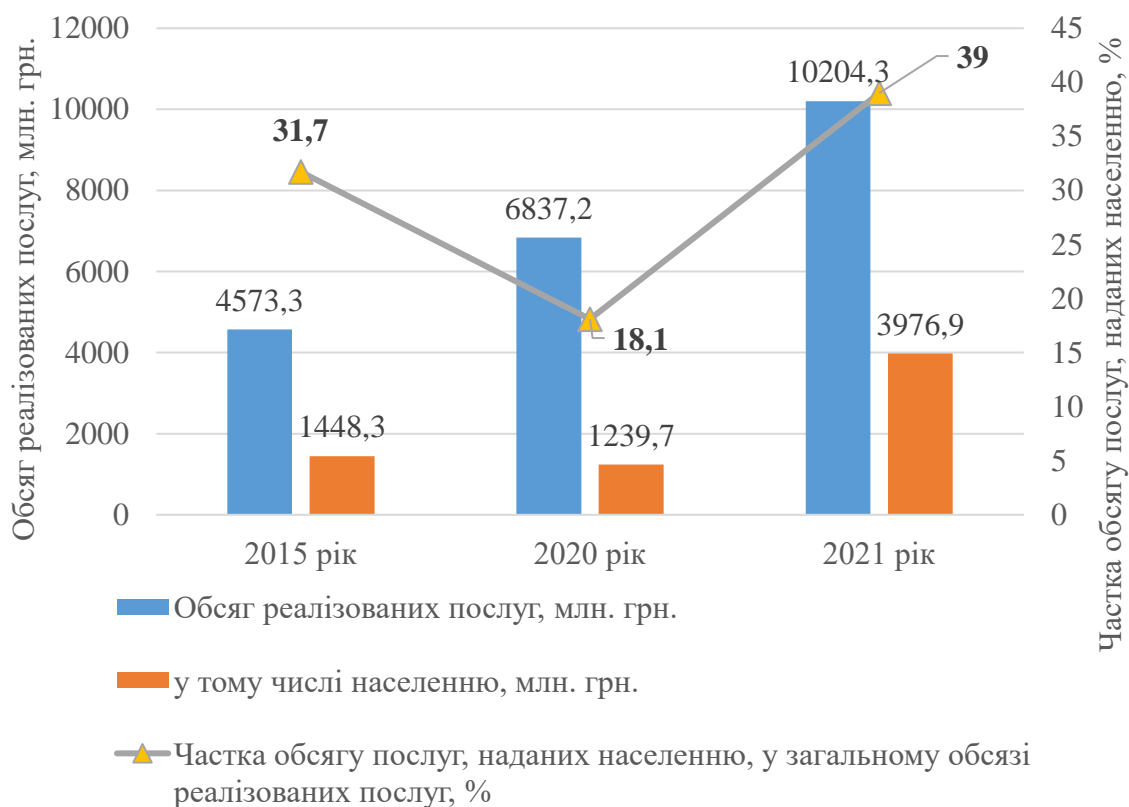

Рис. 2.1. Динаміка обсягу реалізованих послуг у Волинській області за 2015-2021 роки (побудовано автором на основі даних [35-38])

Аналіз динаміки обсягу реалізованих послуг у Волинській області протягом 2015-2021 років виявив неоднорідні тенденції за видами економічної діяльності (табл. 2.1).

Найбільше абсолютне зростання обсягів реалізації спостерігалось у сфері охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, де показник збільшився на 2795,5 млн грн, що відповідає екстраординарному відносному зростанню у 2990,3%. Значний приріст також зафіксовано у транспортній, складській,

поштової та кур'єрській діяльності, де обсяг реалізації зріс на 1865,2 млн грн (93,1%).

Таблиця 2.1. Аналіз динаміки обсягу реалізованих послуг за видами економічної діяльності у Волинській області за 2015-2021 роки

Види економічної діяльності	2015 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення 2021р. до 2015р.	
				абсол., +, -	відносн., %
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	2002,6	3288,8	3867,8	1865,2	93,1
Тимчасове розміщування й організація харчування	123,1	102,5	158,3	35,2	28,6
Інформація та телекомунікації	893,2	392,4	403,5	-489,8	-54,8
Операції з нерухомим майном	807,6	1653,3	1699,0	891,4	110,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	192,9	337,1	316,9	123,9	64,2
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	224,8	521,2	548,3	323,4	143,8
Освіта	204,7	246,4	266,3	61,5	30,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	93,5	256,0	2888,9	2795,5	2990,3
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	12,4	13,2	26,9	14,4	115,9
Надання інших видів послуг	18,3	26,4	28,4	10,2	55,7
Всього	4573,3	6837,2	10204,3	5630,9	123,1

Примітка. Побудовано автором на основі даних [35-38].

Позитивну динаміку продемонстрували операції з нерухомим майном (891,4 млн грн, 110,4%), адміністративне та допоміжне обслуговування (323,4 млн грн, 143,8%), професійна, наукова та технічна діяльність (123,9 млн грн, 64,2%), освіта (61,5 млн грн, 30,1%), мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (14,4 млн грн, 115,9%), надання інших видів послуг (10,2 млн грн, 55,7%) та тимчасове розміщування й організація харчування (35,2 млн грн, 28,6%). Водночас, сфера інформації та телекомунікацій продемонструвала суттєве скорочення обсягу реалізованих послуг на 489,8 млн грн, що становить від'ємну відносну зміну у -54,8%. Загальний обсяг реалізованих послуг у Волинській області за досліджуваний період збільшився на 5630,9 млн грн, що відображає загальне зростання сфери послуг на 123,1%.

Детальніший аналіз зміна структури реалізації послуг у Волинській області протягом 2015-2021 років виявив значні зміни у частках окремих видів економічної діяльності (рис. 2.2).

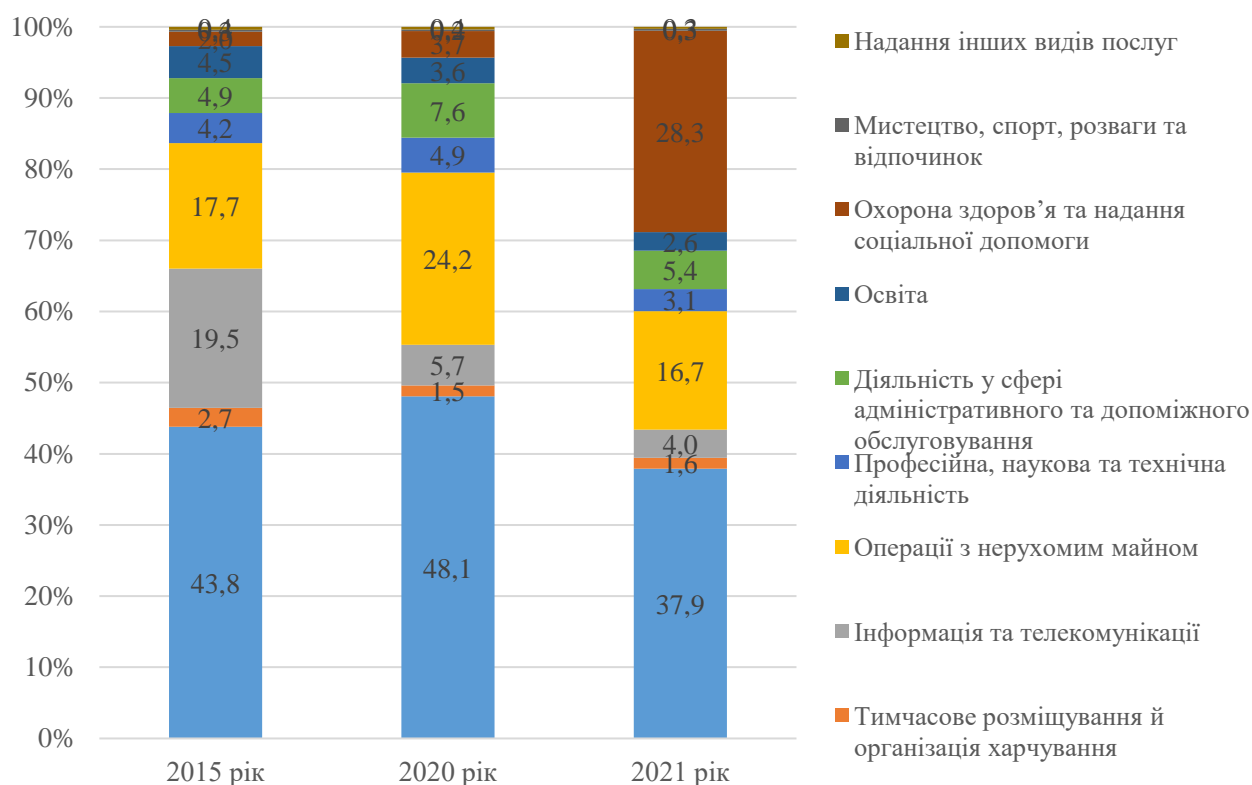

Рис. 2.2. Зміна структури реалізації послуг за видами економічної діяльності у Волинській області за 2015-2021 роки (побудовано автором на основі даних [35-38])

Домінуючу позицію протягом усього досліджуваного періоду займала транспортна, складська, поштова та кур'єрська діяльність, хоча її частка зменшилася з 43,8% у 2015 році до 37,9% у 2021 році. Найбільше зростання у структурі продемонструвала охорона здоров'я та надання соціальної допомоги, частка якої зросла з 2,0% у 2015 році до 28,3% у 2021 році, що свідчить про значне збільшення її відносної ваги в загальному обсязі послуг, особливо у 2021 році, що звичайно пов'язано з пандемією коронавірусу COVID-19. Відносна частка операцій з нерухомим майном також зросла з 17,7% у 2015 році до 16,7% у 2021 році, демонструючи певну стабільність.

Натомість, частка інформації та телекомунікацій зазнала суттєвого скорочення з 19,5% у 2015 році до 4,0% у 2021 році, що вказує на значні трансформації в цьому секторі. Зменшення частки спостерігалось також у тимчасовому розміщенні й організації харчування (з 2,7% до 1,6%), професійній, науковій та технічній діяльності (з 4,2% до 3,1%), освіті (з 4,5% до 2,6%) та діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (з 4,9% до 5,4%). Частки мистецтва, спорту, розваг та відпочинку, а також надання інших видів послуг залишалися відносно незначними та зазнали незначних коливань протягом періоду.

Загалом, структура реалізованих послуг у Волинській області за досліджуваний період характеризувалася перерозподілом вагових коефіцієнтів між основними видами економічної діяльності, з домінуванням транспортного сектору та значним зростанням частки сфери охорони здоров'я внаслідок пандемії коронавірусу.

2.2. Аналіз важливості сфери послуг для соціально-економічного розвитку регіону

На початковому етапі проведено аналіз динаміки валової доданої вартості (ВДВ) сфери послуг у Волинській області за період 2015-2021 років (рис. 2.3). Видно, що цей показник демонструє стійке зростання абсолютної суми протягом усього аналізованого періоду.

Зокрема, за досліджуваний період сума ВДВ, створеної у сфері послуг, збільшилася з 9212 млн грн у 2015 році до 25660 млн грн у 2021 році, що відображає значний позитивний приріст. Темп зростання ВДВ сфери послуг за вказаний період становив 2,8. Водночас, аналіз питомої ваги сфери послуг у загальній ВДВ економіки регіону виявляє відносно стабільну картину з незначними коливаннями. Частка сфери послуг варіювалася в межах від 30,0% (у 2019 році) до 33,5% (у 2016 році).

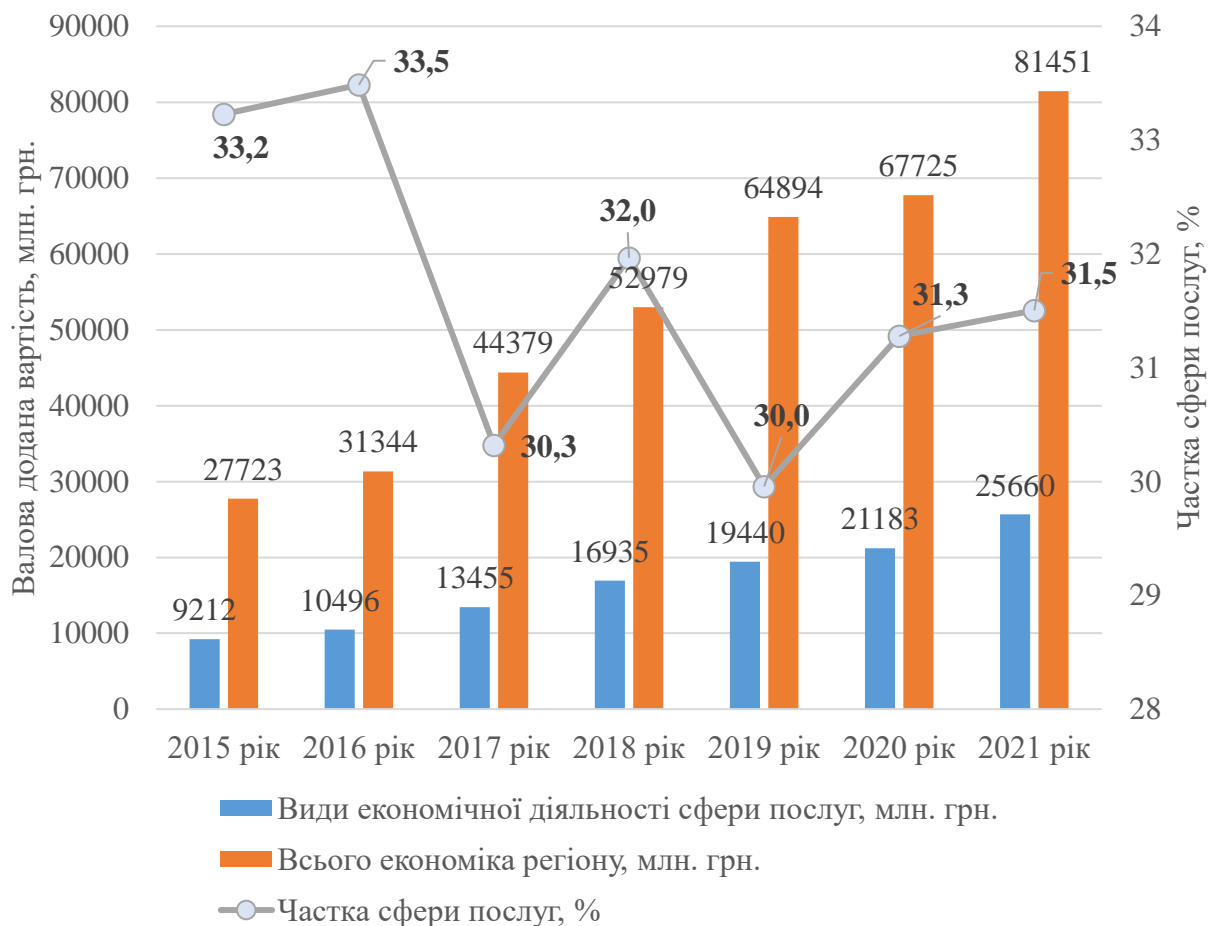

Рис. 2.3. Зміна суми і питомої ваги сфери послуг у показнику валової доданої вартості у Волинській області за 2015-2021 роки (побудовано автором на основі даних [35-38])

У 2021 році частка сфери послуг склала 31,5%, що свідчить про її суттєвий, проте не домінуючий внесок у загальний обсяг валової доданої вартості Волинської області. Загальний темп зростання ВДВ економіки регіону за аналогічний період склав 2,9 разів. Отже, сфера послуг демонструвала стійке абсолютне зростання ВДВ, проте її відносна частка у загальному економічному розвитку регіону залишалася відносно сталою протягом 2015-2021 років.

Аналіз секторної діаграми структури валової доданої вартості (ВДВ) сфери послуг Волинської області у 2021 році виявив значну диференціацію внеску окремих видів економічної діяльності (рис. 2.4). Найбільшу частку у формуванні ВДВ сфери послуг займала професійна, наукова та технічна діяльність, яка становила 23,0%.

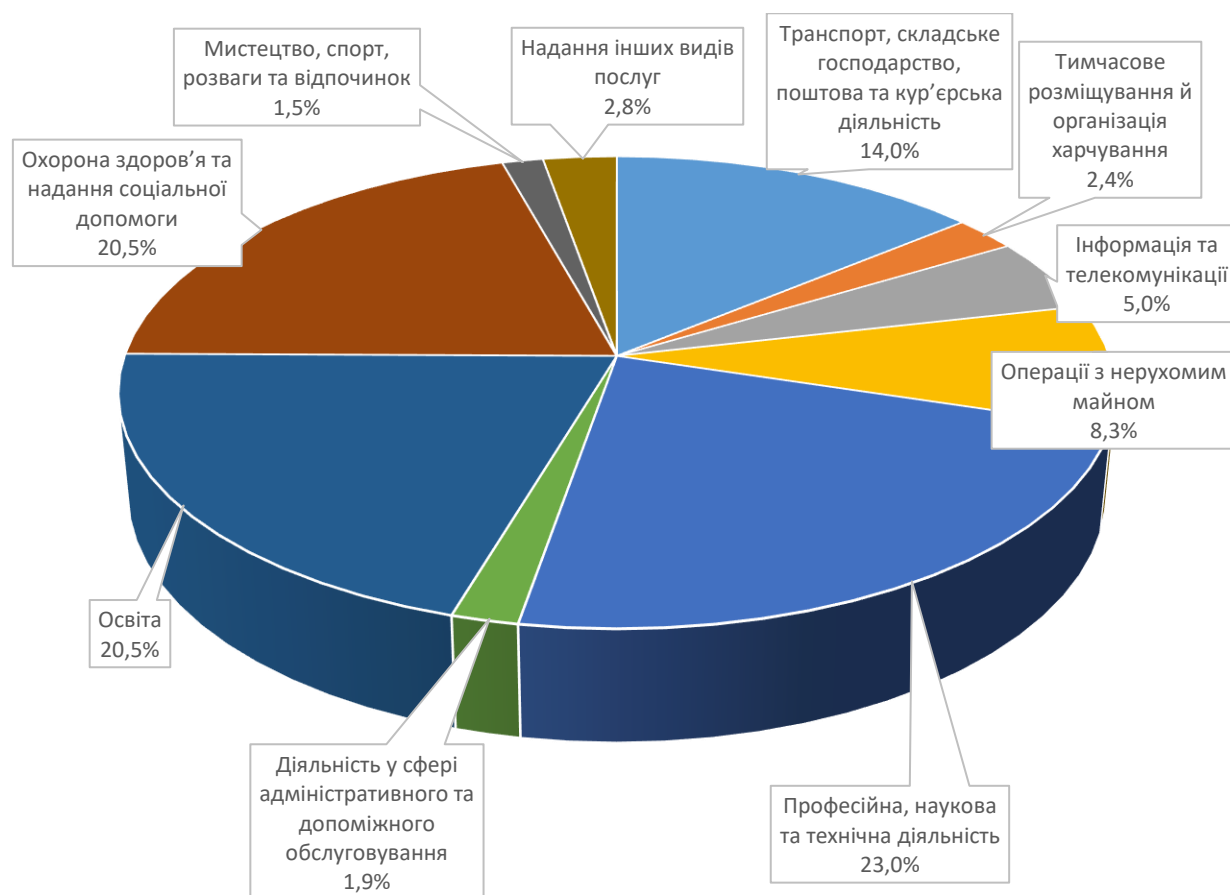

Рис. 2.4. Внесок видів економічної діяльності у показник валової доданої вартості сфери послуг у Волинській області у 2021 році (побудовано автором на основі даних [35-38])

Друге місце за величиною внеску посідали сектори охорони здоров'я та надання соціальної допомоги, а також освіта, частка кожного з яких складала 20,5%. Транспортна, складська, поштова та кур'єрська діяльність забезпечила 14,0% ВДВ сфери послуг. Операції з нерухомим майном мали внесок у розмірі 8,3%, а інформація та телекомунікації – 5,0%. Відносно меншу частку у структурі ВДВ сфери послуг займали тимчасове розміщування й організація харчування (2,4%), діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (1,9%), мистецтво, спорт, розваги та відпочинок (1,5%), а також надання інших видів послуг (2,8%).

Отже, структура ВДВ сфери послуг Волинської області у 2021 році характеризувалася домінуванням професійної, наукової та технічної діяльності,

а також значним внеском секторів охорони здоров'я, соціальної допомоги та освіти, при меншій питомій вазі інших видів сервісної діяльності.

Аналіз динаміки чисельності зайнятого населення у видах економічної діяльності сфери послуг Волинської області протягом 2015-2021 років виявив неоднорідні тенденції (рис. 2.5).

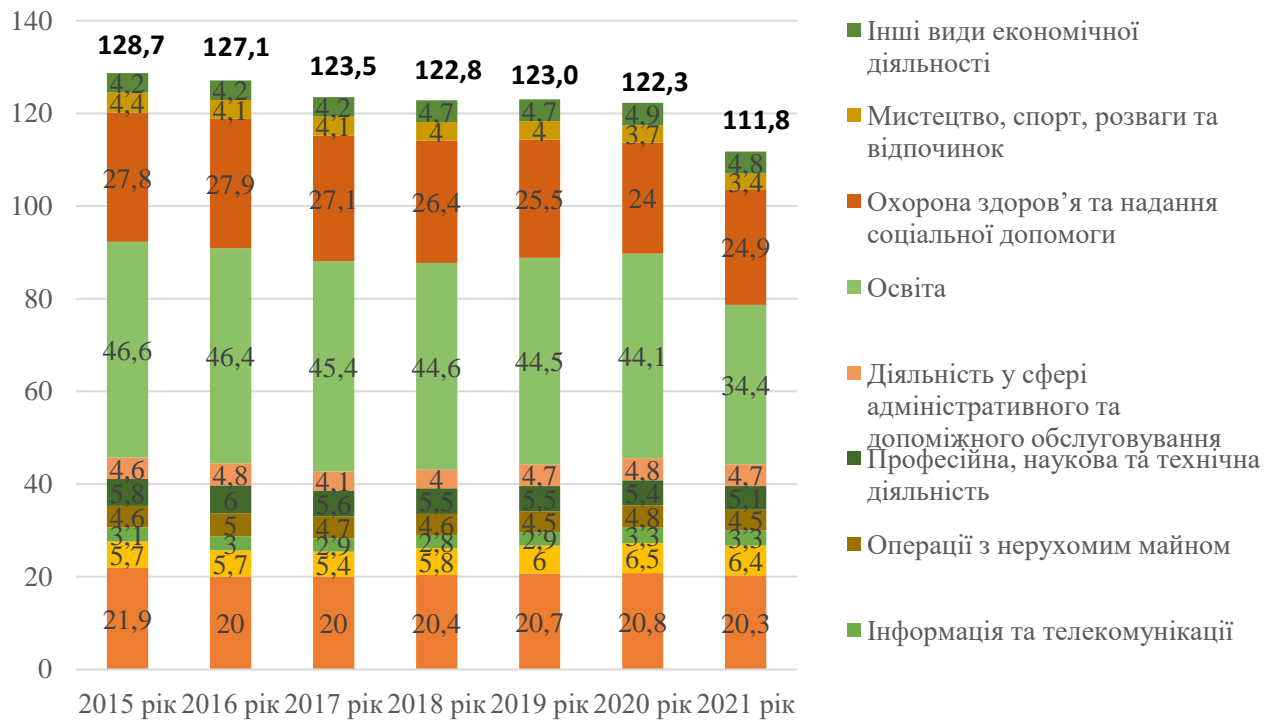

Рис. 2.5. Зміна чисельності зайнятого населення у видах економічної діяльності сфери послуг у Волинській області за 2015-2021 роки, тис. осіб (побудовано автором на основі даних [35-38])

Загальна чисельність зайнятих у сфері послуг демонструвала відносну стабільність у період з 2015 по 2020 роки, коливання відбувалися в межах 122,3-128,7 тис. осіб. Однак у 2021 році спостерігалось значне скорочення зайнятого населення до 111,8 тис. осіб.

Розглядаючи окремі види економічної діяльності, слід зазначити, що транспортна, складська, поштова та кур'єрська діяльність характеризувалася відносно стабільною чисельністю зайнятих протягом усього періоду, проте також зазнала певного зниження у 2021 році. Схожа тенденція спостерігалася у тимчасовому розміщуванні й організації харчування. Сектор інформації та

телекомунікацій демонстрував поступове зростання чисельності зайнятих протягом більшої частини досліджуваного періоду з подальшим незначним зниженням у 2021 році. Операції з нерухомим майном також мали тенденцію до зростання кількості зайнятих до 2020 року з подальшим скороченням.

Професійна, наукова та технічна діяльність характеризувалася помірним зростанням чисельності зайнятих до 2020 року, після чого також відбулося зменшення. Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування демонструвала відносну стабільність. Освіта протягом досліджуваного періоду мала незначні коливання чисельності зайнятих, але також зафіксувала помітне зниження у 2021 році. Сфера охорони здоров'я та надання соціальної допомоги показувала стабільне зростання кількості зайнятих протягом усього періоду. Чисельність зайнятих у мистецтві, спорті, розвагах та відпочинку, а також в інших видах економічної діяльності залишалася відносно невеликою та зазнавала незначних змін.

Таким чином, загальне скорочення чисельності зайнятого населення у сфері послуг Волинської області у 2021 році відбулося на фоні переважно стабільної або помірно зростаючої динаміки в попередні роки, причому більшість видів економічної діяльності зазнали зменшення кількості працівників. Сфера охорони здоров'я та надання соціальної допомоги стала винятком, демонструючи стійке зростання зайнятості, зокрема через пандемію коронавірусу у 2019-2021 рр.

Аналіз динаміки чисельності зайнятого населення у сфері послуг Волинської області протягом 2015-2021 років виявив певну відповідність із загальними тенденціями зайнятості в регіоні (рис. 2.6).

Абсолютна чисельність зайнятих у сфері послуг була практично незмінною на фоні загальної чисельності зайнятого населення в регіоні, яка також залишалася відносно стабільною, проте на значно вищому рівні (364,1-397,3 тис. осіб). У 2021 році спостерігалось синхронне значне скорочення як чисельності зайнятих у сфері послуг (до 111,8 тис. осіб), так і загальної кількості зайнятого населення в області (до 360,2 тис. осіб).

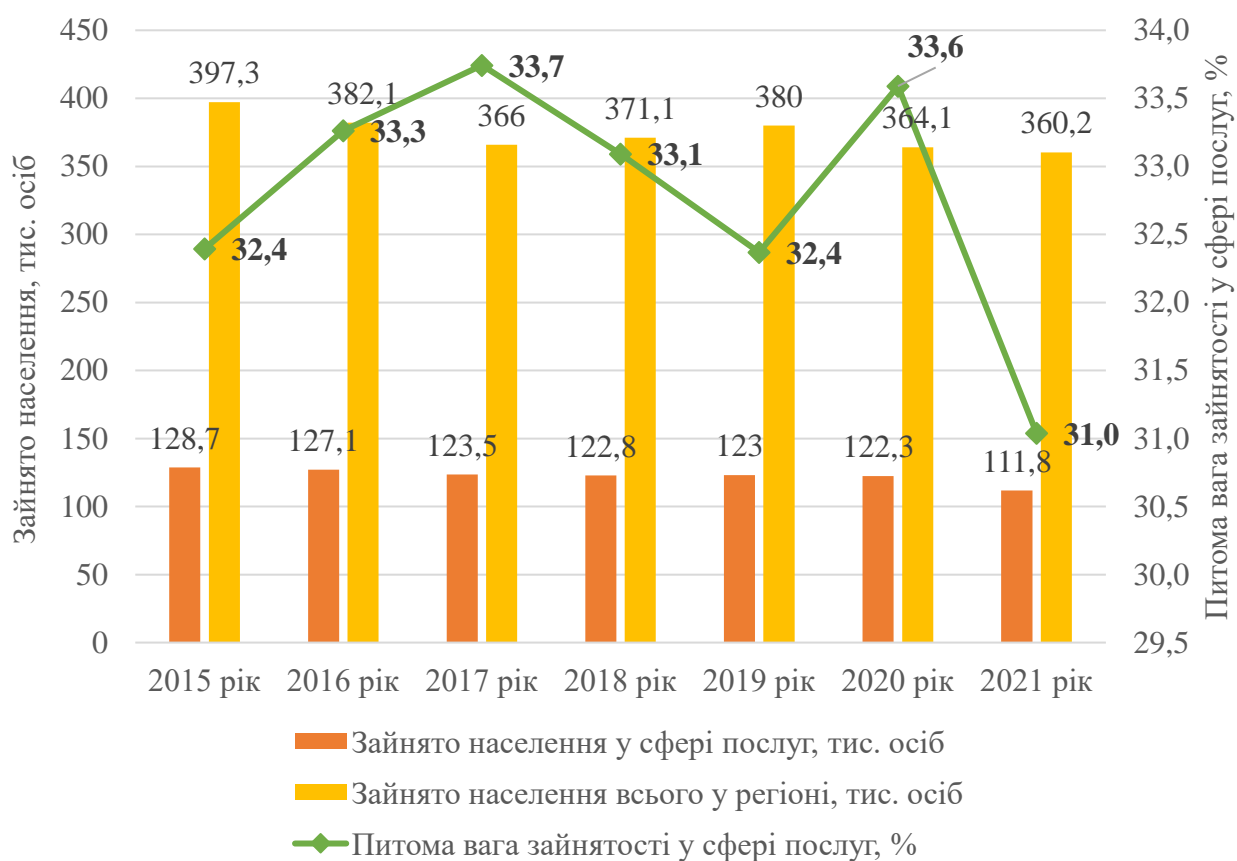

Рис. 2.6. Зміна чисельності зайнятого населення у сфері послуг на фоні загальних тенденцій зайнятості у Волинській області за 2015-2021 роки (побудовано автором на основі даних [35-38])

Питома вага зайнятих у сфері послуг у загальній структурі зайнятості регіону протягом досліджуваного періоду мала тенденцію до зростання з 32,4% у 2015 році до максимального значення у 33,7% у 2017 році, після чого спостерігалось поступове зниження до 31,0% у 2021 році (тобто до мінімального рівня). Отже, зміни чисельності зайнятих у сфері послуг частково відображали загальні тенденції на ринку праці Волинської області, але питома вага зайнятих у сервісному секторі мала власну динаміку, що свідчить про певні структурні зміни в економіці регіону.

Аналіз динаміки середньомісячної заробітної плати у видах економічної діяльності сфери послуг Волинської області за період 2010-2021 років виявив значну диференціацію рівнів оплати праці та темпів їх зростання порівняно із середнім показником по регіону (рис. 2.7).

Рис. 2.7. Порівняння середньомісячної заробітної плати у видах економічної діяльності сфери послуг з рівнем по Волинській області в цілому за 2010-2021 роки (побудовано автором на основі даних [35-38])

У 2021 році найвищий рівень середньомісячної заробітної плати спостерігався у сфері інформації та телекомунікацій (10183 грн) та освіти (11079 грн), що близько наближалися до середнього показника по області (11445 грн). Вищі за середній рівень оплати праці також зафіксовано у охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги (10929 грн) та професійній, науковій та технічній діяльності (9590 грн).

Водночас, у ряді видів економічної діяльності сфери послуг середньомісячна заробітна плата у 2021 році була значно нижчою за середній рівень по області. Зокрема, це стосувалося надання інших видів послуг (9047 грн), мистецтва, спорту, розваг та відпочинку (8879 грн), діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування (8019 грн), операцій з нерухомим майном (7850 грн) та тимчасового розміщування й організації харчування (7702 грн).

Порівнюючи динаміку зростання заробітної плати за період 2010-2021 років, слід зазначити, що у більшості видів економічної діяльності сфери послуг спостерігалось значне збільшення середньомісячної заробітної плати. Найбільший абсолютний приріст зафіксовано у сфері інформації та телекомунікацій, освіті та охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги. Проте, темпи зростання відрізнялися між галузями, що призвело до певної зміни співвідношення рівнів оплати праці протягом досліджуваного періоду.

Отже, сфера послуг Волинської області характеризується значною диференціацією рівнів середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності, причому окремі сектори демонструють як близькі, так і значно нижчі показники порівняно із середнім рівнем по області.

Надалі вивчено зміну суми капітальних інвестицій за видами економічної діяльності сфери послуг у регіоні за 2010-2022 роки (рис. 2.8).

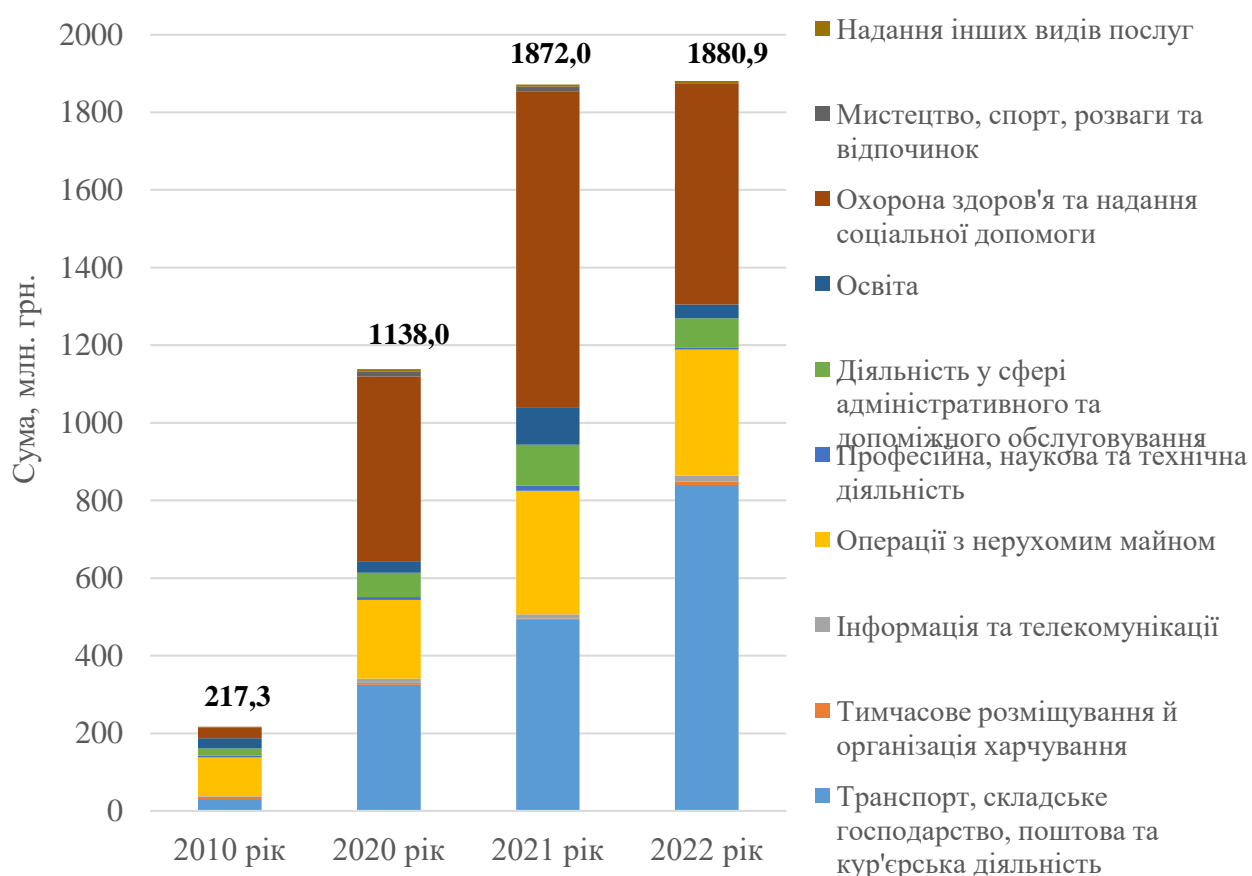

Рис. 2.8. Зміна суми капітальних інвестицій за видами економічної діяльності сфери послуг за 2010-2022 роки (побудовано автором на основі даних [35-38])

Аналіз виявив значне зростання загального обсягу інвестицій, що збільшився з 217,3 млн грн у 2010 році до 1880,9 млн грн у 2022 році. Однак, динаміка інвестицій за окремими видами економічної діяльності була неоднорідною. Найбільший абсолютний приріст капітальних інвестицій спостерігався у транспортній, складській, поштовій та кур'єрській діяльності, де обсяг інвестицій зріс з 30,7 млн грн у 2010 році до 839,4 млн грн у 2022 році. Значне зростання інвестицій також зафіксовано в операціях з нерухомим майном (з 99,5 млн грн до 325,2 млн грн) та охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги (з 27,8 млн грн до 570,3 млн грн).

При цьому, деякі види економічної діяльності демонстрували нестабільну динаміку інвестицій. Наприклад, у сфері освіти спостерігалось значне зростання інвестицій у 2021 році (до 95,3 млн грн) з подальшим зниженням у 2022 році (до 35,6 млн грн). Аналогічна тенденція спостерігалася у діяльності у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування. Сфера інформації та телекомунікацій демонструвала відносно стабільне зростання інвестицій протягом досліджуваного періоду. У таких видах діяльності, як тимчасове розміщення й організація харчування, мистецтво, спорт, розваги та відпочинок, а також надання інших видів послуг, обсяги капітальних інвестицій залишалися відносно невеликими, хоча й демонстрували певне зростання протягом періоду.

Отже, загальна позитивна динаміка капітальних інвестицій у сферу послуг Волинської області у 2010-2022 роках визначалася значним зростанням інвестицій у ключові інфраструктурні та соціально значущі галузі, тоді як інші види діяльності характеризувалися меншими обсягами інвестицій та більш нестабільною динамікою.

2.3. Аналіз та оцінка ефективності діяльності підприємств сфери послуг у регіоні

На початковому етапі аналізу сформовано та проаналізовано таблицю основних показників ефективності діяльності підприємств сфери послуг у Волинській області за 2010-2023 роки (табл. 2.2).

Таблиця 2.2. Динаміка основних показників ефективності діяльності підприємств сфери послуг у Волинській області за 2010-2023 роки

Показники	2010 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік	Відхилення 2023р. до 2021р.	
					абсол., +, -	віднозн. , %
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств сфери послуг, млн. грн.	2098,4	14076,6	17524,4	21606,3	7529,7	53,5
Кількість підприємств сфери послуг	1420	2157	1795	2054	-103,0	-4,8
Кількість зайнятих працівників сфери послуг, осіб	22141	33908	31205	32477	-	-4,2
Кількість найманих працівників підприємств сфери послуг, осіб	21481	33429	30943	31993	-	-4,3
Фінансові результати до оподаткування підприємств сфери послуг, млн. грн.	-191,7	494,2	392,6	1618,8	1124,6	227,6
Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств сфери послуг на 1 зайнятого працівника, тис. грн.	94,8	415,1	561,6	665,3	250,1	60,3
Фінансові результати до оподаткування підприємств сфери послуг на 1 зайнятого працівника, тис. грн.	-8,7	14,6	12,6	49,8	35,3	242,0
Рентабельність продажу, %	-9,1	3,5	2,2	7,5	4,0	113,4

Примітка. Побудовано автором на основі даних [35-38].

Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств сфери послуг демонстрував значне зростання, збільшившись з 2098,4 млн грн у 2010 році до 21606,3 млн грн у 2023 році, що становить абсолютне зростання на 19507,9 млн грн та відносне зростання на 929,7%. Кількість підприємств сфери послуг після

зростання у 2021 році дещо скоротилася у 2022 та 2023 роках, проте все ще перевищувала показник 2010 року. Кількість зайнятих працівників сфери послуг зросла у 2021 році, але згодом зменшилася, залишаючись вищою за рівень 2010 року.

Фінансові результати до оподаткування підприємств сфери послуг продемонстрували позитивну динаміку, змінившись з від'ємного значення у -191,7 млн грн у 2010 році до значного прибутку у 1618,8 млн грн у 2023 році. Обсяг реалізованої продукції (товарів, послуг) підприємств сфери послуг на 1 зайнятого працівника також суттєво зріс, збільшившись з 94,8 тис. грн у 2010 році до 665,3 тис. грн у 2023 році. Аналогічну тенденцію демонструють фінансові результати до оподаткування сфери послуг на 1 зайнятого працівника, що зросли з -8,7 тис. грн у 2010 році до 49,8 тис. грн у 2023 році. Рентабельність продажу підприємств сфери послуг також покращилася, змінившись з від'ємного значення у -9,1% у 2010 році до позитивного значення у 7,5% у 2023 році.

Отже, основні показники ефективності діяльності підприємств сфери послуг Волинської області протягом 2010-2023 років демонстрували позитивну динаміку, що відображається у значному зростанні обсягів реалізації, покращенні фінансових результатів, зростанні продуктивності праці та підвищенні рентабельності продажу.

Надалі для узагальнюючої оцінки ефективності проведено порівняння зміни рівня рентабельності операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності сфери послуг та в цілому по регіону за 2010-2023 роки (табл. 2.3).

Загальний рівень рентабельності операційної діяльності по підприємствах регіону демонстрував позитивну тенденцію зростання з 5,3% у 2010 році до 9,4% у 2023 році, з певними коливаннями протягом періоду. Серед видів економічної діяльності сфери послуг найвищі показники рентабельності у 2023 році зафіксовано в інформації та телекомунікаціях (11,7%) та операціях з нерухомим майном (12,4%), що перевищувало загальний рівень по регіону.

Таблиця 2.3. Порівняння зміни рівня рентабельності операційної діяльності підприємств за видами економічної діяльності сфери послуг та в цілому по Волинській області за 2010-2023 роки

Види економічної діяльності	Рівень рентабельності (збитковості), %				
	2010 рік	2020 рік	2021 рік	2022 рік	2023 рік
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	-4,8	7,9	-2,6	5,8	7,3
Тимчасове розміщування й організація харчування	-3,3	0,9	-9,5	7,5	7,1
Інформація та телекомунікації	7,7	5	3	6,8	11,7
Операції з нерухомим майном	-21,5	-11,7	9,3	7,8	12,4
Професійна, наукова та технічна діяльність	-7,3	6,2	-10,6	-2,4	-2,1
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-2,9	0,9	20,6	3,6	2,5
Освіта	3,2	1,1	5,1	4,6	4,3
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,3	22,4	6,2	6,6	3,8
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-5,8	к	-36,8	-15,4	-2,1
Надання інших видів послуг	-0,3	1,5	2,9	3,8	3,2
Всього по підприємствах регіону	5,3	9,8	9,4	8,3	9,4

Примітка. Побудовано автором на основі даних [35-38].

Також позитивні значення рентабельності спостерігалися у транспортній, складській, поштовій та кур'єрській діяльності (7,3%), тимчасовому розміщенні й організації харчування (7,1%), освіті (4,3%), охороні здоров'я та наданні соціальної допомоги (3,8%) та наданні інших видів послуг (3,2%).

Водночас, деякі види економічної діяльності протягом досліджуваного періоду демонстрували низькі або від'ємні значення рентабельності. Зокрема, професійна, наукова та технічна діяльність мала від'ємний рівень рентабельності у 2023 році (-2,1%), а мистецтво, спорт, розваги та відпочинок характеризувалися значними коливаннями та також мали від'ємне значення у 2023 році (-2,1%). Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування демонструвала позитивну рентабельність у 2023 році (2,5%), проте її рівень був нижчим за середній по регіону.

Отже, рівень рентабельності операційної діяльності підприємств сфери послуг Волинської області характеризується значною галузевою специфікою. Високотехнологічні та окремі інфраструктурні сектори демонстрували вищу прибутковість порівняно з іншими видами діяльності та загальним рівнем по регіону, тоді як окремі соціально-культурні та бізнес-орієнтовані сектори мали нижчі або навіть від'ємні показники рентабельності.

Узагальнюючий аналіз розвитку сфери послуг у Волинській області протягом 2010-2023 років свідчить про її загальну позитивну динаміку, що відображається у значному зростанні обсягів реалізації, валової доданої вартості та абсолютної кількості зайнятих працівників, хоча остання зазнала певного скорочення у 2021-2023 роках. Підприємства сфери послуг демонструють покращення фінансових результатів та зростання рентабельності операційної діяльності, хоча рівень прибутковості суттєво варіюється за видами економічної діяльності. Структурні зміни в сфері послуг характеризуються зростанням частки окремих високотехнологічних та соціально значущих секторів, таких як інформація та телекомунікації, охорона здоров'я та освіта, формуванні ВДВ та зайнятості.

Водночас, спостерігається значна галузева диференціація як у рівнях заробітної плати, так і в обсягах залучених капітальних інвестицій. Незважаючи на позитивні тенденції, існують певні виклики, пов'язані з нестабільністю інвестиційних процесів в окремих секторах та коливаннями чисельності зайнятого населення. Отже, сфера послуг Волинської області демонструє ознаки ефективного розвитку, проте потребує подальшого стимулювання інвестиційної активності та оптимізації структури для забезпечення сталого та збалансованого зростання всіх її сегментів.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У представленій кваліфікаційній роботі бакалавра подано авторські результати аналізу і оцінки, також узагальнення пропозицій щодо підвищення ефективності розвитку сфери послуг у Волинській області, що дало можливість сформулювати сукупність висновків:

1. Визначено, що сфера послуг виступає фундаментальним елементом сучасної економічної системи, що забезпечує багатогранний вплив на макро- та мезорівні економічного розвитку. Її змістовне навантаження полягає у задоволенні широкого спектра потреб – індивідуальних, колективних, побутових, соціальних, інформаційних та управлінських – через нематеріальну, часто інтерактивну форму діяльності. Внаслідок цього вона виступає механізмом підвищення структурної гнучкості національної економіки, посилення споживчого попиту, розвитку людського капіталу та акумуляції доданої вартості в межах постіндустріального розвитку.

2. З'ясовано, що функціональний спектр сфери послуг охоплює комплекс взаємозалежних економіко-соціальних ролей, що забезпечують її системоутворюючу присутність у всіх контекстах господарської діяльності. Інфраструктурна функція створює логістичне та інституційне середовище для обслуговування матеріального виробництва. Соціальна функція реалізується через інклюзивність, доступ до базових послуг і підтримку соціальної згуртованості. Інноваційна – через активне впровадження цифрових рішень і стимулювання креативної економіки. Трудова – забезпечує нові формати зайнятості, гнучку мобільність і залучення різних категорій населення. Культурно-комунікативна – посилює трансляцію цінностей, комунікативну інтеграцію та формування нових моделей соціальної взаємодії. Трансформаційна – змінює виробничу морфологію економіки, переводячи її у сферу нематеріальних активів.

3. Досліджено, що у регіональному аспекті сфера послуг визначає економічну спеціалізацію територій, рівень їхньої залученості до внутрішнього

ринку та інтеграцію в загальнонаціональні соціально-економічні процеси. Її функціональні характеристики визначають обсяги, напрямки, інтенсивність і динаміку сервісної пропозиції, формуючи у такий спосіб параметри регіонального ринку. Саме завдяки дії цих функцій забезпечується баланс між економічною активністю й соціальним добробутом, а також посилюється адаптивність регіональних господарств до структурних трансформацій. Наявність розвинутої сервісної інфраструктури є критерієм привабливості регіону як для населення, так і для бізнесу.

4. Доведено, що оцінювання економічної ефективності сфери послуг має значні методологічні відмінності від оцінки матеріального виробництва. Неможливість фізичного вимірювання результату, його нестандартність, миттєвість споживання та висока залежність від людського чинника роблять традиційні облікові інструменти обмеженими. Ефективність у сфері послуг не обмежується фінансовими метриками, а охоплює індикатори якості, задоволеності клієнтів, інституційної гнучкості, рівня адаптивності та інноваційності. Це вимагає використання поєднання кількісних і якісних показників у межах складних моделей, орієнтованих на міждисциплінарну аналітику. Саме тому в оцінці доцільно застосовувати інтегральні моделі, здатні охопити широке коло економічних та соціальних взаємозв'язків.

5. Визначено, що специфічною особливістю сфери послуг є відсутність часового проміжку між створенням і споживанням результату, що формує нову логіку оцінювання – у режимі реального часу, з урахуванням змін попиту, просторових факторів і персоналізованої взаємодії. У такій ситуації постає потреба у постійному зворотному зв'язку, багатовимірному моніторингу якості обслуговування та врахуванні суб'єктивних чинників – сприйняття, лояльності, задоволеності. Високий ступінь залежності результату від людського капіталу актуалізує питання оцінки професійної компетентності, комунікативної гнучкості, емоційного інтелекту та адаптивності персоналу. Тому ефективність у сфері послуг не може бути стандартизованою і потребує гнучкої,

клієнтоорієнтованої системи індикаторів, що відображає реальні параметри взаємодії між суб'єктами сервісного середовища.

6. Сформовано систему показників ефективності сфери послуг, яка включає три структурні компоненти: кількісні, якісні та інтегральні індикатори. Кількісні – дозволяють ідентифікувати обсяг виробленої продукції, рівень рентабельності, фінансову стійкість і ділову активність суб'єктів. Якісні – характеризують ступінь задоволеності споживача, швидкість, гнучкість, персоналізованість і цифрову зрілість процесів. Інтегральні – забезпечують системне уявлення про загальний рівень результативності й конкурентоспроможності сфери в межах регіону чи галузі. Поєднання таких індикаторів дозволяє реалізувати принцип багаторівневої оцінки, що охоплює економічну, соціальну та інституційну ефективність, а також формує передумови для планово-аналітичної діяльності управлінських структур усіх рівнів.

7. Досліджено, що індекс ефективності сервісної діяльності слугує інтегральною формою узагальнення кількох ключових параметрів, які описують продуктивність, цифровізацію, рентабельність та якість у сфері послуг. Його універсальність полягає у можливості адаптації до різних типів територій, галузей чи часових періодів, з одночасним урахуванням вагомості кожного з індикаторів. Через нормалізацію та зважування формується агрегований показник, який дозволяє здійснювати порівняльний аналіз, виявляти слабкі ланки, визначати пріоритетні напрями реформування сервісної інфраструктури. Такий підхід забезпечує підвищення аналітичної точності, формує основу для цифрового моніторингу й дає змогу перевести управлінські практики з інтуїтивної до обґрунтованої моделі прийняття рішень.

8. З'ясовано, що сфера послуг виступає ключовим драйвером модернізації національної економіки, здатним формувати нову її архітектуру, орієнтовану на гнучкість, інтелектуалізацію та соціальну інклюзивність. Оскільки її ефективне функціонування неможливе без відповідного стратегічного планування та якісного кадрового забезпечення, то оцінка економічної

ефективності даної сфери потребує статистичної фіксації результатів та стратегічного розуміння її впливу на структуру споживання, рівень добробуту і адаптаційний потенціал економіки до технологічних викликів.

9. Проаналізовано зарубіжний досвід управління розвитком сфери послуг на регіональному рівні, який свідчить про ефективність децентралізованих підходів у поєднанні з гнучкими механізмами стратегічного планування, цифрової трансформації та державно-приватної взаємодії. Провідні країни світу орієнтуються на інтеграцію сервісної політики з інноваційною, соціальною та транспортною інфраструктурою. Особливу роль при цьому відіграють інноваційні механізми смарт-спеціалізації та індикативного моніторингу ефективності. Успішні моделі функціонування сфери послуг базуються на принципах інклюзивності, цифровізації та автономності регіональних рішень. Такий досвід є цінним джерелом управлінських інновацій для формування в Україні дієвої регіональної політики, орієнтованої на розвиток конкурентоспроможного, доступного та клієнтоорієнтованого ринку послуг як основи зростання національної економіки.

10. Аналіз сфери послуг Волинської області виявляє її складну структуру, що поєднує традиційні галузі з динамічно зростаючими секторами, такими як інформаційні технології та туризм. Територіальна організація сфери послуг характеризується концентрацією високоспеціалізованих сервісів у Луцьку та прилеглих міських територіях. Демографічні зміни, зокрема урбанізація та вікова трансформація населення, є важливими факторами, що впливають на конфігурацію попиту та пропозиції послуг. Аграрно-індустріальна специфіка регіональної економіки обумовлює особливості розвитку супутніх бізнес-послуг.

11. Інвестиційна активність у сфері послуг демонструє тенденцію до зростання, проте залишається нерівномірною між різними галузями. Впровадження технологічних інновацій є ключовим фактором підвищення якості та розширення спектру послуг, особливо у фінансовому та комунікаційному секторах. Державна політика та місцеві ініціативи відіграють

стимулюючу роль у підвищенні конкурентоздатності сервісних підприємств. Міжнародна співпраця сприяє розвитку туристичної та транспортно-логістичної інфраструктури.

12. Аналіз динаміки реалізованих послуг за 2015-2021 роки виявив значне зростання загального обсягу, проте з різноспрямованими тенденціями за окремими видами діяльності, зокрема стрімким зростанням частки охорони здоров'я. Структурні зміни в реалізації послуг відображають перерозподіл між секторами, зі зменшенням частки транспорту та значним зростанням сфери охорони здоров'я, особливо у зв'язку з пандемією COVID-19.

13. Аналіз динаміки валової доданої вартості сфери послуг Волинської області за 2015-2021 роки демонструє її стійке абсолютне зростання, хоча питома вага у загальній економіці регіону залишалася відносно стабільною. Структура ВДВ сфери послуг у 2021 році характеризувалася домінуванням професійної, наукової та технічної діяльності, а також значним внеском охорони здоров'я та освіти.

14. Чисельність зайнятого населення у сфері послуг протягом 2015-2020 років була відносно стабільною, проте у 2021 році спостерігалось її скорочення, що частково відображало загальні тенденції зайнятості в регіоні. Середньомісячна заробітна плата у видах економічної діяльності сфери послуг у 2021 році мала значну диференціацію, причому окремі сектори демонстрували рівні, близькі або навіть вищі за середній по області. Капітальні інвестиції у сферу послуг у період 2010-2022 років значно зросли, проте динаміка за окремими видами діяльності була неоднорідною, з найбільшим приростом у транспортній галузі та операціях з нерухомістю.

15. Загалом, сфера послуг відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку Волинської області, демонструючи зростання основних показників, але характеризується значною внутрішньогалузевою неоднорідністю. Подальші дослідження є необхідними для поглибленого розуміння факторів, що впливають на розвиток окремих сегментів сфери послуг та їх внесок у регіональну економіку.

16. Аналіз ефективності діяльності підприємств сфери послуг Волинської області за період 2010-2023 років виявив загальну позитивну динаміку ключових показників. Спостерігалось значне зростання обсягів реалізації продукції та покращення фінансових результатів підприємств, що відобразилося у збільшенні прибутку до оподаткування. Продуктивність праці у сфері послуг також демонструвала суттєве зростання, що підтверджується збільшенням обсягу реалізованої продукції на одного зайнятого працівника. Рентабельність продажу підприємств сфери послуг покращилася, перейшовши з від'ємного значення у 2010 році до позитивного у 2023 році.

17. Порівняльний аналіз рентабельності операційної діяльності за видами економічної діяльності виявив значну галузеву диференціацію, з лідерством високотехнологічних секторів та операцій з нерухомістю. Водночас, окремі види діяльності, зокрема професійна, наукова та технічна діяльність, а також мистецтво, спорт і розваги, демонстрували низькі або від'ємні показники рентабельності у 2023 році. Загалом, сфера послуг Волинської області демонструє ознаки зростаючої ефективності, проте потребує врахування галузевих особливостей та вжиття заходів для підтримки менш прибуткових секторів.

Для забезпечення сталого та ефективного розвитку сфери послуг у Волинській області необхідно впровадити комплексний підхід, що охоплює інноваційні, інституційні та інфраструктурні аспекти. Нижче подано науково обґрунтовані пропозиції у вигляді речень.

По-перше, цифровізація та впровадження інформаційних технологій є ключовим фактором підвищення ефективності надання послуг. Це включає створення єдиних електронних платформ для взаємодії між споживачами та постачальниками послуг, розвиток електронного документообігу, а також інтеграцію сучасних CRM-систем для оптимізації управління клієнтськими відносинами. Запровадження онлайн-сервісів дозволить зменшити операційні витрати, підвищити доступність послуг та розширити географію їх надання.

По-друге, інвестиції у людський капітал та розвиток освітніх програм є невід'ємною складовою підвищення якості послуг. Слід зосередитись на розробці та реалізації програм професійної підготовки та перепідготовки кадрів, що відповідають сучасним вимогам ринку праці, зокрема у сферах ІТ, туризму, гостинності та логістики. Співпраця з вищими навчальними закладами та професійно-технічними училищами дозволить адаптувати освітні програми до актуальних потреб роботодавців, забезпечуючи висококваліфікованими фахівцями.

По-третє, стимулювання розвитку інноваційних послуг та креативних індустрій сприятиме диверсифікації економіки та створенню нових робочих місць. Це передбачає підтримку стартапів, що працюють у сфері послуг, надання грантів та пільгових кредитів для проектів з високим інноваційним потенціалом, а також створення інкубаторів та акселераторів бізнесу. Особливу увагу слід приділити розвитку екологічного туризму, медичних послуг та культурних івентів.

По-четверте, покращення інфраструктури та логістичних можливостей є базовою передумовою для зростання сфери послуг. Необхідно інвестувати у модернізацію транспортної мережі, розширення доступу до високошвидкісного інтернету, а також будівництво та реконструкцію об'єктів соціальної інфраструктури, таких як готелі, конференц-центри та рекреаційні зони. Це забезпечить комфортні умови для надання та споживання послуг.

По-п'яте, формування сприятливого інвестиційного клімату та ефективної регуляторної політики є критично важливим для залучення капіталу у сферу послуг. Це включає спрощення дозвільних процедур, зменшення адміністративних бар'єрів для ведення бізнесу, а також забезпечення прозорості та передбачуваності державної політики. Розробка регіональних програм підтримки інвестицій та податкових пільг для підприємств сфери послуг сприятиме її привабливості для інвесторів.

Для забезпечення сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності Волинської області необхідно визначити пріоритетні

види економічної діяльності у сфері послуг, які мають найбільший потенціал для розвитку з урахуванням місцевих особливостей та світових трендів. Нижче подано науково обґрунтовані пропозиції у вигляді речень.

Розвиток туристичної та рекреаційної діяльності є пріоритетним через значний природний (Шацькі озера, національні парки) та культурно-історичний потенціал регіону. Це включає створення нових туристичних продуктів, що поєднують активний відпочинок, екологічний та сільський туризм, а також розвиток інфраструктури гостинності (готелі, кемпінги, заклади харчування). Особливу увагу слід приділити медичному та оздоровчому туризму, враховуючи наявність санаторно-курортних закладів.

Логістичні послуги та послуги у сфері транспорту мають стратегічне значення, враховуючи географічне розташування Волинської області на перетині міжнародних транспортних коридорів та її прикордонний статус. Пріоритетним є розвиток сучасних логістичних центрів, складських комплексів, а також удосконалення митних та прикордонних сервісів. Це дозволить оптимізувати ланцюги поставок, привабити міжнародні вантажопотоки та підвищити ефективність транзитного потенціалу.

Розвиток інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) та послуг у сфері діджиталізації є ключовим для модернізації економіки Волинської області та підвищення її ефективності. Це передбачає підтримку ІТ-кластерів, створення умов для розвитку стартапів у сфері розробки програмного забезпечення, веб-розробки та кібербезпеки, а також надання консалтингових послуг з цифровізації для малого та середнього бізнесу. Інвестиції у широкосмуговий доступ до інтернету та розвиток «розумних міст» також є важливими.

Послуги у сфері освіти та науково-технічної діяльності є фундаментом для інноваційного розвитку та підвищення якості людського капіталу у Волинській області. Необхідно зосередитись на розвитку вищої та професійно-технічної освіти, що відповідає потребам ринку праці, а також стимулювати наукові дослідження та розробки у пріоритетних для регіону галузях. Створення

інноваційних центрів та співпраця з бізнесом у сфері R&D дозволить комерціалізувати наукові досягнення.

Розвиток медичних та соціальних послуг у регіоні є також важливим для забезпечення високої якості життя населення та створення комфортного середовища. Це охоплює модернізацію медичних закладів, впровадження сучасних медичних технологій, розвиток телемедицини, а також розширення спектру соціальних послуг для різних верств населення, включаючи догляд за людьми похилого віку та реабілітаційні послуги.

Для цілеспрямованого та ефективного розвитку сфери послуг у Волинській області необхідно сформувані науково обґрунтовані основні положення регіональної політики, які враховуватимуть як загальнодержавні пріоритети, так і специфічні особливості регіону:

1. Створення сприятливого інвестиційного клімату та стимулювання приватних інвестицій є наріжним каменем регіональної політики. Це передбачає розробку та впровадження механізмів фінансової підтримки, таких як гранти, пільгові кредити та програми компенсації відсоткових ставок для суб'єктів господарювання сфери послуг. Важливим є також спрощення адміністративних процедур, зокрема дозвільних та реєстраційних, для мінімізації бюрократичного навантаження на бізнес.

2. Розвиток людського капіталу та формування кваліфікованої робочої сили є важливим для забезпечення високої якості послуг. Регіональна політика має зосередитись на модернізації системи професійної та вищої освіти, адаптуючи навчальні програми до актуальних потреб ринку праці, особливо у пріоритетних галузях послуг (туризм, ІТ, логістика). Важливо також стимулювати програми підвищення кваліфікації та перепідготовки для вже зайнятих працівників.

3. Модернізація та розбудова сучасної інфраструктури є базовою передумовою для зростання сфери послуг. Це включає інвестиції у покращення транспортної доступності (дороги, залізничне сполучення), розвиток цифрової інфраструктури (широкопasmuговий інтернет, мобільний зв'язок), а також

розбудову сучасної туристичної та рекреаційної інфраструктури (готелі, конференц-центри, об'єкти дозвілля).

4. Підтримка інновацій та впровадження новітніх технологій у сфері послуг є ключовим фактором підвищення конкурентоспроможності. Регіональна політика повинна сприяти створенню та функціонуванню інноваційних екосистем, включаючи бізнес-інкубатори, акселератори та технопарки, які спеціалізуються на розвитку послуг. Важливо також заохочувати діджиталізацію бізнес-процесів та впровадження електронних сервісів.

5. Ефективне просторове планування та кластерний розвиток є важливим для раціонального розміщення та концентрації послуг. Регіональна політика має сприяти формуванню регіональних кластерів у пріоритетних сферах (наприклад, туристичний кластер, логістичний кластер, ІТ-кластер), що дозволить досягти синергетичного ефекту від взаємодії підприємств, наукових установ та органів влади.

6. Удосконалення механізмів державно-приватного партнерства (ДПП) є важливим інструментом для реалізації масштабних інфраструктурних проектів та соціальних програм у сфері послуг. Регіональна політика повинна передбачати розробку чітких та прозорих правил ДПП, що залучатимуть приватний капітал та експертизу до розвитку публічних послуг.

7. Маркетингова та брендингова політика регіону має бути спрямована на підвищення привабливості Волинської області як для туристів, так і для інвесторів. Це включає розробку єдиного регіонального бренду, проведення масштабних промоційних кампаній та участь у міжнародних виставках та форумах з метою залучення нових споживачів та інвестицій.

Для зміцнення позицій та підвищення ефективності функціонування підприємств сектора «Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність» у Волинській області, зважаючи на її географічне розташування та логістичний потенціал, необхідно впровадити низку стратегічних заходів.

Модернізація та цифровізація логістичної інфраструктури є першочерговою для підвищення операційної ефективності. Це передбачає впровадження автоматизованих систем управління складськими запасами (WMS), використання технологій «Інтернету речей» (IoT) для відстеження вантажів у реальному часі, а також застосування цифрових платформ для оптимізації маршрутів та планування перевезень.

Розвиток мультимодальних перевезень та створення сучасних логістичних хабів є стратегічно важливим для регіону. Враховуючи прикордонне розташування Волині, необхідно інвестувати у будівництво та модернізацію інтермодальних терміналів, що дозволять ефективно поєднувати автомобільний, залізничний та потенційно авіаційний транспорт, спрощуючи митні процедури та прискорюючи транзит вантажів.

Інвестиції у оновлення та розширення транспортного парку з акцентом на екологічні та енергоефективні рішення є ключовим для зниження експлуатаційних витрат та зменшення вуглецевого сліду. Придбання сучасних вантажних автомобілів, використання електричного або гібридного транспорту, а також оптимізація обслуговування автопарку сприятимуть підвищенню рентабельності.

Впровадження інтелектуальних транспортних систем (ІТС) для оптимізації транспортних потоків та підвищення безпеки перевезень. Це включає використання навігаційних систем, систем моніторингу трафіку та динамічного управління світлофорами, що дозволить зменшити час у дорозі, мінімізувати затори та підвищити загальну ефективність логістичних операцій.

Розвиток електронної комерції та відповідних поштових і кур'єрських послуг є необхідним у контексті зростання онлайн-торгівлі. Підприємствам слід розширювати мережу пунктів видачі замовлень, впроваджувати послуги експрес-доставки, а також інвестувати у програмне забезпечення для автоматизації обробки та відстеження відправлень, що відповідатиме вимогам сучасних споживачів.

Підвищення кваліфікації персоналу у сферах логістики, управління ланцюгами поставок та роботи з цифровими технологіями є невід'ємною частиною стратегії розвитку. Проведення регулярних тренінгів та семінарів для водіїв, логістів, працівників складів та кур'єрів дозволить покращити якість послуг та підвищити рівень безпеки.

Тісна співпраця з митними та прикордонними службами є важливою для підприємств, що працюють у прикордонній зоні Волинської області. Оптимізація та прискорення процедур перетину кордону, впровадження єдиних електронних систем для подачі документів та обміну інформацією сприятимуть підвищенню пропускної здатності та привабливості регіону для міжнародних перевезень.

На підставі комплексного аналізу та обґрунтування пропозицій щодо підвищення ефективності розвитку сфери послуг у Волинській області, можна зробити узагальнений висновок про необхідність системного та стратегічно орієнтованого підходу. Ефективний розвиток цього сектора залежить від синхронного впровадження інноваційних технологій, цілеспрямованої регіональної політики, інтенсивного розвитку людського капіталу, а також пріоритетного інвестування у ключові види економічної діяльності.

Цифровізація бізнес-процесів, модернізація інфраструктури, зокрема транспортно-логістичної, та розвиток мультимодальних перевезень є фундаментальними для підвищення операційної ефективності та розширення географії надання послуг. Одночасно, інвестиції у людський капітал через безперервне навчання та перекваліфікацію персоналу, а також адаптацію освітніх програм до потреб ринку праці, є важливими для забезпечення високої якості обслуговування.

Пріоритетний розвиток таких видів економічної діяльності, як туризм та рекреація, логістика та транспорт, а також інформаційно-комунікаційні технології, з урахуванням унікального географічного положення Волинської області та її природного потенціалу, дозволить диверсифікувати регіональну економіку та створити нові точки зростання. Регіональна політика має бути

спрямована на формування сприятливого інвестиційного клімату, підтримку інновацій, розвиток державно-приватного партнерства та ефективне просторове планування з акцентом на кластерний розвиток.

У підсумку, успіх стратегії підвищення ефективності сфери послуг у Волинській області визначатиметься здатністю регіону інтегрувати ці елементи в єдину, послідовну та гнучку систему управління, що реагує на динамічні зміни ринкового середовища та глобальні виклики.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ангелко І. В., Бондаренко В. М., Коваль О. Д. Роль маркетингу в розвитку сфери послуг в Україні. *Регіональна економіка*. 2022. №1(103). С. 72-77.
2. Андрєєва Г. І. Економічний аналіз : навчальний посібник. Суми : СумДУ, 2008. 263 с.
3. Білоус С., Безручко Л., Лемєга Н. Стратегічні напрями відновлення сфери послуг України у поствоєнний період. *Економіка та суспільство*. 2022. №46.
4. Бондар Н. М. Конкуреноспроможність сфери послуг України на світових ринках. *Економіка та суспільство*. 2023. №50.
5. Бондар Н. М. Перспективи використання заходів державно-приватного партнерства для забезпечення конкурентоспроможності сфери послуг. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2023. №16. С. 62-69.
6. Васильченко О. О. Системний аналіз макросередовища підприємств сфери послуг. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2023. №1(47).
7. Горник В. Г. Розвиток сфери послуг: державна політика та стратегічні заходи для підвищення конкурентоспроможності економіки України. *Цифрова економіка та економічна безпека*. 2023. №7(07). С. 3-8.
8. Дернова І. Світовий ринок послуг: сучасний стан та тенденції розвитку. *Економіка та суспільство*. 2023. №50.
9. Дерун І. А. Економічний аналіз: навч.-метод. комплекс. Київ ; Харків : Олександр Савчук, 2020. 119 с.
10. Джинджоян В. В., Саленко А. С., Сазонець І. Л. Соціальні детермінанти розвитку сфери послуг в концепції формування постіндустріального суспільства. Рівне. Волинські обереги, 2021. 208 с.

11. Дращиця С. А., Дращиця О. С. Сучасні методи оцінювання рівня конкурентоспроможності підприємств сфери послуг. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. №5(1). С. 210-213.
12. Економіка та управління персоналом : магістерський курс: навчальний посібник / О. М. Шубалий, Н. Т. Рудь, М. І. Дзямучич, О. А. Нужна, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала, П.М. Косінський, О.А. Хілуха; за заг. ред. О. М. Шубалого. Луцьк : Надстир'я, 2024. 344 с.
13. Економіка і фінанси підприємства : практикум / за ред. А. В. Непрана. Харків : Вид-во Іванченка І. С., 2021. 428 с.
14. Економіка підприємства : підручник / під заг. ред. д.е.н., проф. Ковальської Л. Л. та проф. Кривов'язюка І. В. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2020. 700 с.
15. Зачківська М. І., Пасінович І. І. Економічний аналіз: навч. посіб. Львів : Растр-7, 2022. 254 с.
16. Іванечко Н. Р., Оконський М. В. Управління продажами у сфері послуг. *Галицький економічний вісник*. 2023. №85(6). С. 167-173.
17. Кацемір, Я. В. Поняття й особливості управління конкурентоспроможністю підприємств сфери послуг. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2021. №3. С. 46-50.
18. Кобилецький В. Р., Рентабельність. Сутність та показники. *Financial Analysis online*. 2019.
19. Кривов'язюк І. В. Економіка інноваційного підприємства : навч. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2022. 342 с.
20. Крикавський Є. В., Люльчак З. С. Економіка і фінанси підприємств: підручник. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2021. 693 с.
21. Круглова О., Козуб В., Козуб С., Наумова Т., Акімова Н., Твердохліб К. Уплив економічних та неекономічних чинників на рентабельність підприємства. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2023. №1(48). С. 193–205.

22. Куцик, В. І., Кліпкова О. І. Економіка і управління підприємствами у схемах і таблицях : навч. посіб. Львів : Вид-во Львів. торг.-екон. ун-ту, 2020. 315 с.
23. Лазебник Л. Л., Гурочкіна В. В., Слюсарева Л. В. Економіка підприємства. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 426 с.
24. Лисак О. І., Андрєєва Л. О., Болтянська Л. О. Економіка підприємства: навчальний посібник. Мелітополь : Люкс, 2020. 272 с.
25. Лупак Р., Наконечна Н. Сценарії формування резервів підвищення економічної ефективності підприємств сфери послуг з орієнтацією на інноваційний розвиток. *Innovation and Sustainability*. 2024. №1. С. 43-49.
26. Майборода В. М. Управління інноваційним розвитком підприємств сфери послуг. *Підприємництво і торгівля*. 2022. №33. С. 49-52.
27. Метошоп І. М. Економіка і фінанси підприємства : навч. посіб. Івано-Франківськ : ІФНТУНГ, 2020. 490 с.
28. Парфентьєва О. Роль сфери послуг у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки у контексті сталого розвитку. *Економіка та суспільство*. 2023. №52.
29. Рибчук А. В. Економічний аналіз: теорія і практика : навч.-метод. посіб. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС, 2020. 219 с.
30. Управління персоналом : підручник. 2-ге вид., перероб. і доп. / О. М. Шубалий, Н. Т. Рудь, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала, М. І. Дзямулич, О.А. Хілуха, П.М. Косінський; за заг. ред. О. М. Шубалого. Луцьк : ЛНТУ, 2023. 414 с.
31. Фінанси підприємств: навч. посібник / за ред. Г. Я. Аніловської, І. Б. Висоцької. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 440 с.
32. Шалева О. І. Актуальні аспекти аналізу економічної ефективності діяльності підприємств сфери послуг. *Вісник ЛТЕУ. Економічні науки*. 2022. №68. С. 61-71.

33. Шандова Н. В., Мешкова-Кравченко Н. В., Латкіна С. А. Економіка підприємства: навч. посіб. для студентів закл. вищ. освіти. Херсон : Вишемирський В. С., 2021. 335 с.

34. Швець Л., Редько Н., Дудка Т. Сучасні тенденції розвитку сфери послуг. *Економіка та суспільство*. 2021. №34.

35. Головне управління статистики у Волинській області: офіційний веб-сайт. URL: <http://www.lutsk.ukrstat.gov.ua/>

36. Державна служба статистики України: офіційний веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

37. Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва Волині у 2023 році. Статистичний збірник. За редакцією С.М. Кобись. Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області, 2024. 157с.

38. Волинь 2023. Статистичний щорічник. Луцьк: Головне управління статистики у Волинській області. 2024. 320 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1. Обсяг реалізованих послуг за видами економічної діяльності

(тис.грн)

Вид діяльності	2015	2020	2021
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	2002605	3288779	3867772,7
Тимчасове розміщення й організація харчування	123128,5	102481,8	158306,7
Інформація та телекомунікації	893249,8	392398,4	403483
Операції з нерухомим майном	807624,3	1653301	1699010,5
Професійна, наукова та технічна діяльність	192940,7	337062,7	316889,5
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	224848,6	521232,1	548286,5
Освіта	204722,4	246444,8	266265,6
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	93482,8	255992,7	2888941,9
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	12446,3	13156,3	26870,4
Надання інших видів послуг	18258,5	26383,3	28427,9
Всього	4573307	6837232	10204254,7

Додаток Б

Таблиця Б.1. Зайнятість населення за видами економічної діяльності, тис. осіб

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Всього	397,3	382,1	366	371,1	380	364,1	360,2
Сільське, лісове та рибне господарство	89,2	79,6	68	74,3	81,2	70,3	74,7
Промисловість	50,9	50,3	50,7	49,9	51,6	49,7	48
у тому числі							
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	2,4	2,1	1,9	1,6	1,5	1,5	1,2
переробна промисловість	40,3	39,7	40,3	40,3	42,1	40	38,6
Будівництво	10,3	9,7	9,5	9,4	10,7	9,9	10,3
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	89	87	86,6	86,5	88,2	87,8	89,1
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	21,9	20	20	20,4	20,7	20,8	20,3
Тимчасове розміщування й організація харчування	5,7	5,7	5,4	5,8	6	6,5	6,4
Інформація та телекомунікації	3,1	3	2,9	2,8	2,9	3,3	3,3
Операції з нерухомим майном	4,6	5	4,7	4,6	4,5	4,8	4,5
Професійна, наукова та технічна діяльність	5,8	6	5,6	5,5	5,5	5,4	5,1
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	4,6	4,8	4,1	4	4,7	4,8	4,7
Освіта	46,6	46,4	45,4	44,6	44,5	44,1	34,4
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	27,8	27,9	27,1	26,4	25,5	24	24,9
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	4,4	4,1	4,1	4	4	3,7	3,4
Інші види економічної діяльності	4,2	4,2	4,2	4,7	4,7	4,9	4,8

Додаток В

Таблиця В.1. Фінансові результати до оподаткування за видами економічної діяльності, млн. грн.

	2010	2020	2021	2022	2023
Всього	307,9	2529,8	9795,7	4326,7	10671,6
Сільське, лісове та рибне господарство	138,7	2012,7	4256,2	2519,9	1083,5
Промисловість	166,8	-538,2	3519,8	688,8	3960
добувна промисловість і розроблення кар'єрів	21,5	-124,4	-74,1	-500,9	21,4
переробна промисловість	233,3	-293,1	3786,9	875,3	3935,2
постачання електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря	-81,6	-122,6	-231,0	325,1	-32,2
водопостачання; каналізація, поводження з відходами	-6,4	1,9	38	-10,7	35,6
Будівництво	-37,9	159,4	175,2	-14,0	230,4
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	177,6	-584,0	-201,9	735,1	2373,9
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	-22,7	248,3	-87,4	43,3	688,7
Тимчасове розміщування й організація харчування	-6,3	-12,1	-35,7	19	36,7
Інформація та телекомунікації	3,3	-550,3	8,1	21	47,7
Операції з нерухомим майном	-159,2	-286,1	163,7	-256	375,2
Професійна, наукова та технічна діяльність	4,8	23,6	16,6	9,7	1
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	-10,7	-19,3	102,6	10,3	9
Освіта	0,2	0,2	4,5	4,2	6,1
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0	786,6	348,6	543,5	449,4
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-0,8	к	-28,6	-5,8	1,5
Надання інших видів послуг	-0,3	0,2	1,8	3,4	3,5
Всього сфера послуг	-191,7	191,1	494,2	392,6	1618,8